

UiO : **Det juridiske fakultet**

# Vold i nære relasjoner

- med særlig fokus på rekkevidden av straffeloven § 219

Kandidatnummer: 588

Leveringsfrist: 25. April 2013

Antall ord: 17971



## Innholdsfortegnelse

<b>1 INNLEDNING .....</b>	<b>1</b>
1.1 Temaets aktualitet .....	2
1.2 Rettskilder og metode .....	3
1.3 Avgrensninger .....	3
1.4 Den videre drøftelse .....	4
<b>2 STRAFFELOVEN § 219 .....</b>	<b>4</b>
2.1 Lovendringen i 2006 .....	4
2.2 Vilkårene i bestemmelsen .....	5
2.2.1 Første ledd .....	5
2.2.2 Annet ledd .....	17
2.2.3 Sondringen mellom straffeloven § 219 første og annet ledd .....	19
2.2.4 Skyldkravet .....	22
2.2.5 Medvirkning .....	25
2.3 Karakteristiske trekk .....	26
2.3.1 Det særegne ved vold i nære relasjoner .....	27
2.3.2 Kjernen i § 219 .....	28
2.4 Skadevirkningene .....	31
2.4.1 Særlig om barna .....	33
2.5 Hvorfor blir handlinger som ikke karakteriseres straffbare etter andre bestemmelser, straffbare vurdert opp mot § 219? .....	34
<b>3 FORNÆRMEDES STILLING OG RETTIGHETER .....</b>	<b>35</b>
3.1.1 Påtalen .....	35
3.1.2 Bistandsadvokaten .....	36
<b>4 FORTSATT STRAFFBART FORHOLD .....</b>	<b>36</b>

<b>5 FLERE FORNÆRMEDE – ETT STRAFFBART FORHOLD .....</b>	<b>39</b>
<b>6 AVGRENSNINGEN TIL HANDLINGER SOM IKKE FALLER INNUNDER</b>	
<b>STRL § 219.....</b>	<b>42</b>
6.1 Særlig om forholdet til strl § 228.....	43
6.2 Særlig om forholdet til § 227.....	46
6.3 Foreldelse.....	48
<b>7 RETTENS ADGANG TIL Å OMSUBSUMERE TIL § 219 NÅR TILTALEN ER</b>	
<b>TATT UT FOR §§228 ELLER 229.....</b>	<b>50</b>
<b>8 STRAFFUTMÅLINGEN.....</b>	<b>52</b>
8.1 Straffereaksjon.....	53
8.2 Strafferammen.....	55
8.2.1 Lovendringen i 2006.....	55
8.2.2 Lovendringen i 2010.....	58
8.2.3 Tidsforløpets betydning for den rettslige vurdering.....	60
<b>9 AVSLUTTENDE BEMERKNINGER.....</b>	<b>63</b>
9.1 Ubetinget offentlig påtale – utilsiktede virkninger?.....	63
9.2 Det offentliges ansvar og domstolenes rolle.....	64
<b>10 LITTERATURLISTE .....</b>	<b>66</b>
10.1 Lover.....	66
10.2 Forarbeider.....	66
10.3 Rettspraksis.....	66
10.3.1 Høyesterett.....	66
10.4 Rettslig teori.....	69
10.5 Artikler.....	69
10.6 Andre kilder.....	69

## 1 Innledning

Tema for avhandlingen er vold i nære relasjoner, med særlig fokus på den mest aktuelle bestemmelsen på dette området, straffeloven § 219.

Det karakteristiske ved vold i nære relasjoner er særlig tilknytningen mellom gjerningspersonen og fornærmede, herunder at de ofte bor sammen. Dette medfører at fornærmede, selv i tiden hvor volden ikke uttrykkelig utøves, vil kunne oppleve en konstant redsel i hverdagen. Et annet særegent element er de spesielle skadevirkningene, særlig sett hen til arten og varigheten. I tillegg til fysiske mén, kan den psykiske påkjennelsen være betydelig. Normalt utøves volden innenfor den private sfære. En uheldig følge av dette er at samfunnet som sådan skjermes for problemet, noe som igjen medfører at temaet blir tabubelagt og relatert til skam.

Hvem som er ”fornærmet” i straffesaker er ikke eksplisitt definert i loven. I rettslig teori betegnes den fornærmede som innehaveren av den interesse straffebudet tar sikte på å beskytte.<sup>1</sup> Det er denne den straffbare handling direkte har gått utover. Betegnelsen tilsier at man må foreta en konkret vurdering opp mot den aktuelle lovbestemmelse. I forbindelse med denne avhandlingen er det interessene til dem som står i nær relasjon med voldsutøverens lovbestemmelsen tar sikte på å beskytte.

Utgangspunktet er at § 219 regulerer vold i nære relasjoner, forutsatt at bestemmelsens vilkår er oppfylt. Som det blir redegjort for senere, omfatter imidlertid § 219 en rekke voldshandlinger. Dette medfører at også ytterligere straffebud kan være overtrådt, herunder bestemmelsene om legemsfornærmelser, trusler og tvang. At § 219 i slike tilfeller anvendes fremfor disse alternative bestemmelsene kan begrunnes med at denne skal reflektere alvorlet krenkelsene innehar når de påføres nærstående. I tillegg består vold i nære relasjoner ofte

---

<sup>1</sup> Andenæs Johs, ”Norsk straffeprosess” s. 100 og Robberstad s. 203-204

av ulike krenkelser, hvorav § 219 tar opp i seg flere eller alle disse. Dette gjør det naturlig å anvende denne fremfor en kombinasjon av øvrige aktuelle bestemmelser.

## 1.1 Temaets aktualitet

En måling om vold og traumatisk stress, utført av Nasjonalt kunnskapssenter, viser en alarmerende økning i antall familievoldssaker.<sup>2</sup> Målingen ble gjennomført fra 18- 26 september i 2012, hvorav politi og hjelpeapparat registrerte 2128 henvendelser. Tilsvarende tall for 2008 var 1357. I 85 prosent av henvendelsene var gjerningspersonen en mann og i over 86 prosent av sakene skjer volden i hjemmet, jfr målingens punkt 2.2 og 5.3.

Vista Analyse AS utredet desember 2012, etter oppdrag fra Justis- og Beredskapsdepartementet, rapporten ”Samfunnsøkonomiske kostnader av vold i nære relasjoner”.<sup>3</sup> Av analysen fremkom det at vold i nære relasjoner koster samfunnet mellom 4,5 og 6 milliarder krone årlig. I rapporten, side 11, blir den nasjonale drapsstatistikken hos Kripos for 2010 lagt frem.<sup>4</sup> Av 31 registrerte drap var 14 utøvet av offerets nære familie. Dette indikerer at vold i nære relasjoner utgjør en betydelig del av voldsstatistikken i landet.

Økt fokus på vold i nære relasjoner gjenspeiles i antallet anmeldelser. Statistikken for anmeldte forbrytelser i et femårsperspektiv, presentert av politiet den 23. januar 2013, viser en økning på 75 prosent i antallet anmeldelser hvor volden er utøvd av en nærstående.<sup>5</sup> Politiet bemerket til dette at det hadde en sammenheng til den økt bevisstgjøring på området.

---

<sup>2</sup> <http://www.regjeringen.no/upload/JD/Ingressbilder/Rapporter/voldmalingen2012.pdf>

<sup>3</sup> <http://www.regjeringen.no/nn/dep/jd/pressecenter/pressemeldingar/2012/vald-i-nare-relasjonar-kostar-samfunnet-.html?id=710409>

<sup>4</sup> [https://www.politi.no/vedlegg/lokale\\_vedlegg/kripos/Vedlegg\\_2009.pdf](https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/kripos/Vedlegg_2009.pdf)

<sup>5</sup> [https://www.politi.no/vedlegg/lokale\\_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg\\_2008.pdf](https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_2008.pdf) side

Mediene har også bidratt til at vold i nære relasjoner anses som et samfunnsproblem i større grad enn tidligere. Mangler og svakheter ved myndighetenes tiltak er viktig å belyse og utvikle, noe mediene fremstår som en pådriver for.

## **1.2 Rettskilder og metode**

I avhandlingen vil utgangspunktet være den alminnelige rettskildelære, se særlig Eckhoff Torstein, Helgesen Jan "Rettskildelære", Oslo 2001.

Lovteksten, i det vesentlige straffeloven, vil stå i fokus. Forarbeidene til straffeloven vil være en viktig rettskilde. Sentralt står kvinnevoldsutvalgets utredning - "Retten til et liv uten vold", inntatt i NOU 2003:31.

Rettspraksis, særlig fra Høyesterett, vil få betydelig plass. Avgjørelser fra lagmannsretten vil også være sentral, men tillegges ikke samme vekt som Høyesteretts dommer, jfr vårt hierarkiske domssystem<sup>6</sup>. På den annen side finner man ofte videre redegjørelser og betraktninger av sakene hos lagmannsretten.

Juridisk teori får noe, men mindre plass i avhandlingen. Den har en mindre rettskildemessig vekt, men kan bidra som supplement til de primære rettskildene.

## **1.3 Avgrensninger**

I praksis er gjerningspersonen som regel en mann og fornærmede en kvinne, og relasjonen er ofte ekteskap eller samboerforhold. Mishandling av egne barn utgjør også en sentral del av statistikken. Avhandlingens drøftelser vil dermed i hovedsak gjelde disse situasjonene. De mer ekstraordinære tilfellene vil likevel bli belyst i noen grad, særlig for å fremheve bestemmelsens vide spekter.

Jeg avgrenser mot de straffeprosessuelle spørsmål. Det vil imidlertid forekomme elementer av den prosessuelle delen hvor dette er naturlig.

---

<sup>6</sup> Grl § 88

De alternative bestemmelsene til strl § 219 drøftes ikke særlig inngående. Imidlertid vil strl §§ 227 og 228 behandles noe nærmere, herunder i forbindelse med sontringen til § 219. I forbindelse med enkelte drøftelser, trekkes EMK inn. Utover dette avgrenses det mot en nærmere redegjørelse for hvordan vold i nære relasjoner reguleres og forebygges på det internasjonale plan.

#### **1.4 Den videre drøftelse**

I avhandlingens videre redegjørelse vil rekkevidden til § 219 stå i fokus, herunder hvilke juridiske problemstillinger rettsanvenderen står overfor når den skal vurdere hvorvidt et forhold faller innunder bestemmelsen. Det vil så ses nærmere på skadevirkningene ved vold i nære relasjoner. Avgrensningen til andre bestemmelser vil deretter drøftes. Avslutningsvis ses det nærmere på straffutmålingen.

## **2 Straffeloven § 219**

### **2.1 Lovendringen i 2006**

Allerede i 1999 la regjeringen Bondevik frem handlingsplanen ”Vold mot kvinner”. Ved kongelig resolusjon august 2001 ble ”kvinnevoldsutvalget” oppnevnt, som ledd i en styrket innsats for voldsutsatte kvinner. Den 4. desember 2003 avga utvalget sin utredning, NOU 2003:31 ”Retten til et liv uten vold”, med undertittelen ”Menns vold mot kvinner i nære relasjoner”.

Juni 2004 la den nye regjeringen frem den treårige handlingsplanen ”Vold i nære relasjoner”, hvor det ble foreslått ulike tiltak for å ”forebygge, bekjempe, og lindre konsekvensene av denne typen vold”, jfr Ot.prp. nr.113 (2004-2005) punkt 2.2.3. Ett av tiltakene var at regjeringen ville ”utrede om det er behov for en ny straffebestemmelse for å fange opp kompleksiteten i saker om vold i nære relasjoner”. Forslaget til lovendringen kom særlig som et utslag av kvinnevoldsutvalgets utredning.

Tidligere rettet strl § 219 seg mot den som ”ved Vanrøgt, Mishandling eller anden lignende Adfærd oftere eller grovt krænker sine Pligter” mot ektefelle, barn eller noen i sin husstand

eller under sin omsorg. ”Vanrøgt” skulle forstås som ”mangel på grunnleggende livsnødvendigheter”, jfr Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) punkt 4.1.

Skjæringspunktet for ektefeller gikk ved skilsmissen; ”en tidligere ektefelle faller utenfor den beskyttede personkrets”<sup>7</sup>. Det var også et krav om at fornærmede ”paa Grund af Sygdom, Alder eller andre Omstændigheder” var ”ude af Stand til at hjelpe sig selv”. Den uklare utformingen av bestemmelsen skapte tvil ved vurderingen, særlig i forhold til hvilken personkrets som var omfattet i de ulike tilfeller, og resulterte i at de alminnelige straffebestemmelsene om legemskrenkelser ble anvendt hyppigere enn § 219 i familievoldssaker.<sup>8</sup>

Med lovendringen, vedtatt den 21. desember 2005 og ikraftsatt 1. januar 2006, ble strl § 219 modernisert, redigert, og fikk et videre anvendelsesområde.

Bakgrunnen for lovendringen var at daværende strl § 219 og de alternative straffebudene<sup>9</sup> ikke dekket ”alle aspekter som kjennetegner slike voldshandlinger”, jfr Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) side 37. Det ble særlig fremhevet et behov ”for å belegge med straff de psykiske krenkelsene som ofte kjennetegner vold i nære relasjoner, som i dag ikke fullt ut omfattes av straffeloven §§ 228-229”.<sup>10</sup> Kvinnevoldsutvalget hevdet at daværende strafferegler ikke tok opp i seg ”kompleksiteten” ved denne formen for vold, jfr NOU 2003:31 punkt 9.1.2.

## **2.2 Vilkårene i bestemmelsen**

### **2.2.1 Første ledd**

Straffelovens § 219 første ledd angir eksplisitt fire alternative straffbare handlinger; ”å true, tvinge, begrense bevegelsesfriheten til, utøve vold”. Disse alternativene skal kumula-

---

<sup>7</sup> proposisjonens punkt 4.1. Se punkt 2.2.1.1 for gjeldende rett

<sup>8</sup> Ot.prp.nr.113 (2004-2005) punkt 4.1

<sup>9</sup> særlig strl §§ 227, 228, 229

<sup>10</sup> proposisjonens side 36



tivt dekke de forhold som faller innunder gjerningsbeskrivelsene i strl §§ 222, 223 og 227-231.<sup>11</sup>

Å ”true” kan være når noen gjennom ”ord eller handling, herunder ved tegn”<sup>12</sup>, utløser en redsel eller frykt hos noen. Det er trusselen som sådan som utgjør det tilstrekkelige straffbare element. Trusler er særskilt regulert i strl § 227, og denne bestemmelsen kan være veiledende for tolkningen av begrepet opp mot § 219. Det er ikke et vilkår at trusselen fremsettes med ord; også handlinger, herunder bruk av tegn, kan karakteriseres som en straffbar trussel. Objektivt sett kreves det at trusselen må være ”skikket til” å fremkalle ”alvorlig Frygt”, jfr § 227 første punkt.

Strl § 219 gir ingen eksplisitt definisjon av bestemmelsens andre handlingsvilkår, ”*tvinge*”.

En naturlig forståelse kan være at en person må foreta seg noe imot sin vilje.

Forarbeidene til § 219 er taus om hvordan begrepet skal tolkes. Justisdepartementet har imidlertid, i forbindelse med en lovendring i § 222, definert begrepet slik: Tvinge ”vil seie å setje nokon ut av stand til å handle frivillig”, jfr Ot.prp.nr. 51 (2002-2003) punkt 3.1.1.

Strl § 222 kan gi føringer for hvordan tvangsbegrepet i § 219 kan tolkes. Det følger av bestemmelsens første ledd at den ”som ved rettsstridig adferd eller ved å true med sådan tvinger noen til å gjøre, tåle eller undlate noget” kan idømmes fengselsstraff i inntil tre år.

I Rt 2012 s. 833 hadde en mann, blant annet, overtrådt § 222 første ledd annet straffalternativ; ved å teipe hennes på hender og føtter tvang han henne til å tåle legemsfornærmelser og trusler, blant annet slag, bruk av kniv og drapstrusler.

---

<sup>11</sup> Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) side 45

<sup>12</sup> Ot.prp.nr. 113 side 32, med henvisning til Bratholmen/Matningsdal (red.): ”Straffeloven med kommentarer”, s. 539

§ 219 regulerer også den tvang som kan falle innunder § 222. På den annen side retter § 219 seg spesifikt mot de nærstående. I tillegg krever ikke § 219 at tvangen må utøves ved rettsstridig adferd. Tvangshandlinger kan bli straffbare etter § 219, sett i et mer hverdagslig perspektiv. Rt 2010 s. 129 kan illustrere. Dommen gjaldt overtredelse av §§ 219 og 227. Høyesterett betegnet det her som en tvangshandling at fornærmede måtte stå opp om natten og lage mat eller vaske huset.<sup>13</sup>

Å ”begrense bevegelsesfriheten til” er det tredje alternative straffbare handlingen etter § 219 første ledd tredje handlingsalternativ. Etter en alminnelig språklig fortolkning anses vilkåret å være oppfylt når gjerningspersonen fysisk eller psykisk hindrer en nærstående sin naturlige frie bevegelse. Høyesterett har implisitt gitt uttrykk for at det ikke foreligger noe tidskrav i henhold til frihetsberøvelse, jfr Rt 2003 s. 625 avsnitt (7); ”selv om denne frihetsberøvelsen var av kortvarig karakter måtte den likevel oppleves som meget skremmende”. Dommen omhandlet voldtekt, strl § 192. Den kan imidlertid også anses retningsgivende for vold i nære relasjoner, særlig sett hen til at §§ 192 og 219 verner om flere av de samme interessene.

Ifølge strl § 223 første ledd vil den som ”ulovlig berøver en anden Friheden” ha begått en straffbar handling. ”Ulovlig” må anses å være inntatt for å utvide adgangen til å foreta visse handlinger, avhengig av den foreliggende situasjon. Høyesterett gir uttrykk for dette i Rt 2005 s. 1567. Spørsmålet var om slag på baken var handlinger gjennomført i oppdragelsesøyemed eller om de ble rammet av strl § 228. Til dette bemerket Høyesterett at mange straffebud foretar begrensninger til handlinger gjennomført i oppdragelsesøyemed ved eksplisitt å angi at det må gjelde ”rettsstridig” handlinger, jfr avsnitt (17).

§ 219 har ikke begrenset vilkåret til at det gjelder kun ”ulovlig” frihetsberøvelse. Dette taler for at terskelen vil være lavere ved anvendelse av § 219. Høyesterett la imidlertid til grunn i

---

<sup>13</sup> avsnitt (21).

Rt 2005 s. 1567 avsnitt (17) at bestemmelser uten en uttrykkelig rettsstridsreservasjon også ofte må tolkes innskrenkende ”med tanke på unntakssituasjoner som straffebudene ikke tar sikte på å ramme”. Det må dermed foretas en konkret vurdering.

I LA-2011-93567 var vilkåret ”begrense bevegelsesfriheten til” i § 219 oppfylt som følge av at en far hadde låst sin sønn inne på rommet. Det var imidlertid flere elementer ved innlåsing som antakelig medførte at forholdet falt utenfor hva som kan anses som aksepterte handlinger i oppdragelsesøyemed; det skjedde ved flere anledninger gjennom seks år, og noen ganger varte det i timevis, uten at sønnen fikk mat eller tilgang på medisinen sin for diabetessykdom.

Rt 2007 s. 1537 omhandlet også mishandling etter § 219. Det ble her ansett å være en begrensning i bevegelsesfriheten at en mann ikke lot samboeren besøke sin mor uten at han eller barna var med, jfr avsnitt (20).

”Utøve vold” er bestemmelsens fjerde handlingsalternativ. Hva som menes med vold beror på en totalvurdering, hvor omstendighetene rundt handlingen, ”særlig graden av voldsomhet og handlingens krenkende karakter står sentralt”, jfr Ot.prp.nr. 22 (2008-2009) punkt 6.3.1. Typiske eksempler på vold er å slå, klype, sparke og skalle. Det kreves ikke at gjerningspersonen ved sin kraftanvendelse er i fysisk kontakt med fornærmede, eller at volden medfører smerte eller etterlater seg merke på kroppen.<sup>14</sup>

Voldshandlinger omfattes også, særlig, av strl §§ 228 og 229 og legemsfornærmelser og legemsbeskadigelse. I motsetning til § 219, er imidlertid ikke nærstående i kjernen av hvem som vernes etter disse bestemmelsene. Særegent for § 219 er også at denne tar særlig sikte på den psykiske volden.

---

<sup>14</sup> Ot.prp.nr.22 (2008-2009) punkt 6.3.1

Med ”vold” i strl § 127 ”forstaaes en hvilken som helst kraftanvendelse stor eller liten mot en person for at overvinde en hindring eller motstand eller at tvinge”, jfr Rt 1922 s. 73. Denne forståelsen er fulgt opp i senere praksis, jfr bla HR-2010-2103-U avsnitt (13). Høyesterett har imidlertid bemerket at voldsbegrepet i § 127 er tolket vidt, sammenlignet med hva som gjelder for andre bestemmelser, jfr blant annet Rt 1971 s. 882 og Rt 1999 s. 240<sup>15</sup>. Vurderingen av begrepet opp mot § 127 angir dermed en nedre terskel ved avgjørelsen av om ”vold” foreligger i henhold til andre bestemmelser.

Videre omfatter § 219 første ledd også et femte handlingsalternativ, ”*på annen måte krenke*”. Med en slik vag formulering har lovgiver gitt domstolene en vid adgang til å foreta en konkret skjønsmessig tolkning. Alternativet sikter særlig til ”handlinger som inngår i mishandlingsmønstre”, men som ikke er omfattet av de generelle bestemmelsene om krenkelser, jfr Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) side 40. Det kan være trusler som ikke reguleres av § 227 ellers psykisk terror som ikke rammes av §§ 228-231.<sup>16</sup> Departementet angir ”seksuelle krenkelser, brudd på besøksforbud og etter omstendighetene mangel på nødvendig stell og pleie” som eksempler på hva som omfattes av alternativet, jfr Ot.prp.nr.113 side 45.

I LB-2010-182226-1 ble en mann dømt etter § 219 for fysisk og psykisk mishandling av ektefellen og barna gjennom 20 år, herunder fem-seks tilfeller av seksuelle krenkelser overfor ektefellen. Lagmannsretten la til grunn at disse ufrivillige samleiene ”inngår som et ledd i en mishandling som rammes av straffeloven § 219”<sup>17</sup>.

Lagmannsretten uttalte seg også om ufrivillige samleier i LG-2010-40759: ”Ufrivillige samleier som i seg selv ikke bedømmes som voldtekt, vil likevel kunne ha elementer av kontroll og krenkelse som vil ha betydning ved bedømmelsen av hvor grov overtredelsen

---

<sup>15</sup> I de to dommene ble §§ 127 og 228 sammenlignet

<sup>16</sup> side 45

<sup>17</sup> se under ”Strekpunkt 2-7”

av straffeloven § 219 er”. Mannen ble her idømt syv års fengsel for voldtekter av konen og mishandling av hennes og deres felles sønn.

Nedsettende handlinger og bemerkninger kan falle innunder formuleringen. I Rt 2010 s. 129 ble domfeltes ”stekt nedverdiggende betegnelser” av ektefellen, som ”hore” og ”hund”, med på å understreke at det forelå et regime som ble omfattet av § 219.

I en senere avgjørelse, LH-2012-118926, ble en kvinne dømt etter § 219 for mishandling av sin ektefelle gjennom 41 år. Lagmannsretten vektla her at mannen, i tillegg til den fysiske mishandlingen, hadde blitt ”sjikanert, trakassert, nedverdiggende og herset med”, herunder blitt fratatt mat og medisiner og avskåret fra å ivareta personlig hygiene.

Økonomiske begrensninger må også kunne anses å falle innunder alternativet. I en situasjon hvor det kun er mannen i forholdet som er i fast arbeid, kan han utnytte dette ved at kvinnen må be han om penger. Dette vil kunne føles som nedverdiggende behandling. Et eksempel ser man i LG 2010-40759, hvor lagmannsretten under straffvurderingen blant annet la vekt på at mannen hadde kontrollert konens pengebruk ved å kun la henne ha et lite beløp disponibelt på kontoen.

I LG-2010-40759 ble det også stilt flere svært urimelige ultimatum gjennom mishandlingsperioden, som må anses å være en ”annen måte” å krenke fornærmede på. Det ene var i forbindelse med en diskusjon om kontrollen mannen hadde over konens pengeforbruk; enten måtte hun leve etter hans regler eller returnere til Ukraina, etter først å ta abort. Det andre ultimatum illustrerer hvordan barna brukes som et middel for å krenke en nærstående; i forbindelse med en diskusjon hvor kvinnen ga uttrykk for at hun ønsket skilsmisse, hevdet mannen at han ville tape henne og låse henne inne i en bod, og deretter forsvinne med sønnen deres. Denne episoden ble av lagmannsretten betegnet som ”spesielt alvorlig”.

Formuleringen har også blitt anvendt hvor fornærmede har overværet vold i nære relasjoner. I Rt 2010 s. 949 ble en jente eksponert for mishandling av moren. Høyesterett uttalte

her at ”på annen måte krenke” i seg selv gir rom for et vidt spekter av handlinger som kan falle innunder ordlyden, ”forutsatt at disse er egnet til å ”krenke” en annen”.<sup>18</sup>

På bakgrunn av dette mente Høyesterett ordlyden ikke var til hinder for en forståelse av at også barn som overværer mishandling av sine nærmeste, kan bli ansett som krenket i lovens forstand, jfr avsnitt (16).

Unnlatelseshandlinger kan også omfattes av alternativet ”på annen måte krenke”. Med dette menes at en person rettsstridig unnlater å handle i en situasjon hvor det er en alminnelig forventning om at personen foretar seg noe.<sup>19</sup> Unnlatelse er ikke eksplisitt lovregulert. Andenæs<sup>20</sup> legger til grunn at det avgjørende synspunkt vil være om forholdet ”språklig sett omfattes av de uttrykk straffebudet bruker, og om unnlatelsen er strafferettslig likeverdig med de normaltilfelle det tar sikte på”.

Sett opp mot § 219 er straffbare unnlatelser særlig aktuelt i forholdet mellom foreldre og barn, herunder i sammenheng med foreldes omsorgsplikt. I Rt 1985 s. 696 ble et samboerpar dømt etter daværende § 219 for mishandling og vanskjøtsel av barnet deres. De konkrete unnlatelsene utgjorde en del av mishandlingen, og bestod i at foreldrene ikke dro til lege med sønnen når han viste klare sykdomstegn, og at moren ikke hadde gitt sønnen drikke, noe som påførte han lidelser i lengre tid.<sup>21</sup>

---

<sup>18</sup> avsnitt (16)

<sup>19</sup> se nærmere om begrepet under punkt 2.2.5

<sup>20</sup> ”Alminnelig strafferett” s.141

<sup>21</sup> jfr side 700

*De alternative tilleggsvilkårene til handlingsalternativene er at mishandlingen må være "grovt eller gjentatt" utøvet, jfr § 219 første ledd.*

Ordlyden "grovt" angir at det er tilstrekkelig at det foreligger én voldshandling<sup>22</sup>, forutsatt at denne er av en kvalifisert art. Ved vurderingen av, og som svar på, om ethvert brudd på dette alternativet bør være tilstrekkelig for at bestemmelsen skal komme til anvendelse legger departementet<sup>23</sup> til grunn at forholdet kan være "like straffverdig selv om det bare har skjedd én krenkelse" og bemerker: "Det er særlig det relasjonelle aspektet som gjør at handlingen bør føres inn under et eget straffebud mot vold i nære relasjoner, og ikke under de generelle bestemmelse mot legemskrenkelser mv."

Videre, på side 45, fastslår departementet at ved avgjørelsen av om krenkelsen er grov, skal "handlingens objektive grovhet" og om den "var egnet til å skape frykt for nye krenkelser" vektlegges. Uttalelsen taler for at man må vurdere objektivt hvorvidt handlingen i det konkrete tilfelle kan anses å være egnet til å skape frykt hos den fornærmede.

LB-2010-163757 illustrerer at ett tilfelle av vold kan være tilstrekkelig til at vilkåret etter § 219 første ledd er oppfylt. En mann ble her dømt for å, ved samme anledning, ha slått samboeren, ristet henne og dunket hodet hennes hardt mot veggen. Dette resulterte i en skade i hodet, og hun måtte blant annet sy tre sting. I tillegg kom han med sårende utsagn.

Begrepet vil gjennomgås mer utdypende i forbindelse med drøftelsen av § 219 annet ledd, se punkt 2.2.2 og 3.

Med "gjentatt" vold i nære relasjoner kan forstås at volden utøves flere ganger, innenfor et noe avgrenset tidsrom. Loven gir ingen nærmere definisjon av begrepet. Departementet har

---

<sup>22</sup> Ot.prp.nr.113 (2004-2005) side 40

<sup>23</sup> jfr Ot.prp.nr.113 side 40

lagt til grunn at det ikke stilles opp noe vilkår ”om hvor nært i tid de ulike krenkelsene må være for at de skal regnes som gjentatte”, jfr Ot.prp.nr.113 (2004-2005) side 46.

Hvor mishandlingen oppfyller vilkåret ”gjentatt” vil det være særlig aktuelt å se volden som ett fortsatt forhold og ikke som flere enkelthendelser. Dette kan, blant annet, begrunnes med at vold i nære relasjoner ofte består av mindre krenkelsener. Ved å se det som ett sammenhengende gjentatt forhold vil alvorret bli tydeligere og de mindre krenkelsene blir straffbare i større grad enn om man vurderte hvert tilfelle isolert. En videre fremstilling av hvorvidt den gjentatte forbrytelse kan ses under ett kommer under punkt 5.

Det kreves ikke at det er samme handlingsalternativ som er overtrådt flere ganger; det kan ”dreie seg om én legemskrenkelse og senere trusler”.<sup>24</sup> Disse uttalelsen taler for at det skal foretas en konkret tolkning.

I Rt 2004 s. 844 ble en manns mishandling av konen vurdert opp mot straffelovens generelle bestemmelser om legemskrenkelsener<sup>25</sup>. Dommens prinsipielle synspunktene gir imidlertid også føringer for vurderingen av ”gjentatt” etter strl § 219, jfr blant annet henvisningene i Rt 2004 s. 1556 og Rt 2009 s. 1336, som begge omhandlet familievold.<sup>26</sup>

Saken omhandlet legemsfornærmelser som hadde funnet sted jevnlig over fem år, kombinert med psykisk mishandling i form av trusler og kontrollerende adferd. Høyesterett hevdet at det sentrale i vurderingen av straffverdigheten ikke bare er hvor grove voldshandlingene er, ”men også mishandlingens varighet over tid, den psykologiske bindingen mellom gjerningsmannen og offeret, og det at handlingene skjer skjult – i hjemmet, som skulle vært et trygt sted”, jfr avsnitt (13). Videre ble det bemerket at ”frykten for vold – følelsen

---

<sup>24</sup> Ot.prp.nr. 113 side 45-46

<sup>25</sup> Straffelovens §§ 227, 228 og 229

<sup>26</sup> se også Ot.prp.nr.113 (2004-2005) side 46 og Ot.prp.nr.22 (2008-2009) s. 199



av å leve i et trusselregime – som blir skapt, kan oppleves som langt verre enn de enkelte voldshandlingene”.

Rt 2011 s. 1403 illustrerer hvordan ulike typer krenkelser til sammen kan utgjøre ett gjentatt sammenhengende forhold i henhold til § 219 første ledd. Tiltalte hadde blant annet truet ektefellen med kniv ved én anledning og ved én annen anledning tatt tak i håret hennes og dunket hodet hennes mot gulvet. Han hadde også ved flere anledninger drapstruet henne. Fysisk og psykisk vold overfor datteren ble også vurdert som en del av den gjentatte mis-handlingen.<sup>27</sup>

#### 2.2.1.1 Hvem som vernes av § 219

Både nåværende og tidligere ”ektefelle”<sup>28</sup> omfattes av strl § 219, jfr bestemmelsens første ledd litra a. Partnerskap er likestilt med ekteskap, jfr partnerskapsloven § 3 annet ledd.

Først ved lovendringen etter Prop. L 105 (2010-2011) punkt 6.1, ble samboerbegrepet eksplisitt ble inntatt i § 219, litra a, og samboere innehar nå det samme vern som ektefeller.

Med ”samboer” menes to personer som bor ”fast sammen under ekteskaplignende forhold”, jfr strl § 5 tredje ledd<sup>29</sup>. Forarbeidene fastslår at også homofile samboerforhold er omfattet.

Rt 2011 s. 469 er ansett å være dommen som foranlediget tilføyelsen av samboerbegrepet. Spørsmålet i dommen var om ”samboerskap må likestilles med ekteskap i bestemmelsens bokstav a, i den forstand at også tidligere samboere er beskyttet av straffeloven § 219”.

Utgangspunktet er at et slikt utvidet straffansvar krever lovhjemmel, jfr avsnitt (9). Problemstillingen herunder var om straffelovens § 5 tredje ledd, som angir at samboerfor-

---

<sup>27</sup> se nærmere punkt 5

<sup>28</sup> Ekteskapsloven

<sup>29</sup> se også Prop. L 105 punkt 6.1

hold "likestilles" med ekteskap, og Ot.prp.nr.113 (2004-2005) side 46 kunne anvendes som rettslig grunnlag for en slik forståelse.

Ordlyden i § 5 tredje ledd "må leses i sammenheng med § 5 for øvrig".<sup>30</sup> Bestemmelsen definerer begrepet "nogens nærmeste" hvor dette brukes i lovbestemmelsene ellers. § 219 har imidlertid ikke et slikt uttrykk. Dette talte for at det manglet rettslig grunnlag. Videre angir strl § 34a eksplisitt at tidligere samboer likestilles med ektefeller, noe som ville være overflødig om § 5 tredje ledd inneholdt en generell sidestilling.

På bakgrunn av dette mente Høyesterett at strl § 5 tredje ledd "ikke gir lovhjemmel for å straffe mishandling av tidligere samboer etter § 219", jfr avsnitt (18). Domstolene viste med denne avgjørelsen at det forelå et utilsiktet "hull" i lovgivningen som det klart var behov for å rette opp i.

Strl § 219 verner også "sin eller nåværende eller tidligere ektefelles eller samboers slektning i rett nedstigende linje", jfr litra b. Etter den tidligere rett var det "nærliggende å forstå § 219 til bare å gjelde egne barn", jfr Ot.prp.nr.113 (2004-2005) side 46. Stebarn var kun omfattet dersom de også tilhørte gjerningspersonens "husstand". Etter lovendringen i 2006 skal imidlertid bestemmelsen også "fullt ut" gjelde krenkelser av stebarn<sup>31</sup>.

Slektning "i rett oppstigende linje" faller også innunder bestemmelsen. I praksis er det her særlig aktuelt at barn mishandler sine eldre foreldre. Et eksempel er saken i Rt 2012 s. 1313: En mann ble dømt for å ha mishandlet sin mor ved minst åtte anledninger i halvannet år. I avsnitt (12) ble det fremhevet at eldre mennesker har et "særlig krav" på vern mot vold. Eldre med svekket åndskraft ble ansett å være i en "spesielt sårbar gruppe", begrunnet med deres avhengighet av andres omsorg.

---

<sup>30</sup> avsnitt (14) og Ot.prp.nr.8 (1998-1999) side 64

<sup>31</sup> Proposisjonens side 46

Voldshandlinger utøvd mot ”noen i sin husstand” er også straffbart etter § 219, jfr første ledd litra d. ”Begrepet husstand skal forstås på samme måte som i straffeloven § 260”, jfr Ot.prp.nr.113 (2004-2005) side 46.

Krenkelser mot ektefelle, samboer og barn rammes av strl § 219 uavhengig av om de tilhører gjerningsmannens husstand<sup>32</sup>. Det er først ved skilsmisse ektefellens beskyttelse opphører. Dette prinsippet ble ved lovendringen i 2006 utvidet til å omfatte også ”fraskilte, stebarn og slektninger i rett oppstigende linje”, jfr proposisjonens side 40.

I Rt 1973 s. 442, hvor Høyesterett tolket husstandsbegrepet opp mot strl § 260 om bilbruktveri, berodde vurderingen på om fornærmede og tiltalte ”bor sammen og har felles husholdning”. Høyesterett bemerket i denne sammenheng at det ikke oppstilles krav til personenes tilknytning; også venner kan omfattes av begrepet.

Spørsmålet i Rt 2011 s. 1412 var om et kjærestepar som hadde sovet, spist og tilbrakt tid sammen i mannens hybel gjennom to og et halvt år, var en del av samme ”husstand”. Høyesterett konkluderte med at vilkåret var oppfylt.

Førstvoterende ga uttrykk for at ”husstand” hadde blitt tolket svært vidt av Høyesterett i Rt 1973 s. 442. Ot.prp.nr.113 (2004-2005) hadde imidlertid fremhevet Rt 1973 s. 442 i forbindelse med lovendringen. Dette ble dermed lagt til grunn at ”også husstandsbegrepet etter § 219 er ment å være forholdvis vidtrekkende”, jfr Rt 2011 s. 1412 avsnitt (15).

Høyesterett legger til grunn at avgjørelsen av om husstandsvilkåret er oppfylt beror på en ”totalvurdering” av bofellesskapet, hvor blant annet varighet og partenes relasjonen ”kan ha vekt”.<sup>33</sup>

I den konkrete saken ble det særlig sett hen til den ”nærmere tilknytning” mellom partene, hvordan ”de praktiske og økonomiske spørsmål” var ordnet, og ”hvor lenge ordningen er

---

<sup>32</sup> proposisjonens side 40

<sup>33</sup> avsnitt (16)

tenkt å vare”, jfr avsnitt (17). Etter Høyesteretts syn ”fratar det ikke bofellesskapets preg av å være en felles husstand at B i liten grad bidro økonomisk”, jfr avsnitt (24). Det ble i denne forbindelse vist til situasjonen i et ekteskap eller samboerforhold, hvor slike ordninger ikke er uvanlig. Det ble heller ikke lagt avgjørende vekt på at hun hadde mesteparten av klærne og eiendelene sine hos faren, eller at hun ikke hadde nøkkel til klubbhuset hybelen lå i; ”dette er forhold som i mindre grad kan ha preget bofellesskapet mellom partene, og er mer perifert i relasjon til de interesser § 219 er ment å beskytte”<sup>34</sup>.

Også ”noen i sin omsorg” er omfattet av den vernede personkretsen til § 219, jfr første ledd litra e. Departementet hevder dette alternativet er inntatt for å sikre at de som ”etter gjeldende rett vernes av § 219, fortsatt vil være omfattet”<sup>35</sup>.

### 2.2.2 Annet ledd

For at vold i nære relasjoner skal omfattes av den straffeskjerpene bestemmelsen i annet ledd, oppstilles to alternative vilkår.

Det første alternativ er om ”mishandlingen er grov”. Begrepet er også angitt i første ledd, men i den forbindelse er det sentrale at én krenkelse kan være tilstrekkelig. Ved tolkningen av ”grov” opp mot annet ledd skal det ”særlig legges vekt på om den har vart over lang tid”, jfr retningslinjene i annet ledd, annet punkt. Ifølge departementet forutsetter anvendelse av annet ledd at mishandlingen har pågått ”i meget lang tid, eller den er særlig grov”, jfr Ot.prp.nr.113 (2004-2005) side 41.

Høyesterett har i Rt 2010 s. 129 avsnitt (12) lagt til grunn at ved avgjørelsen av om annet ledd kommer til anvendelse skal det ”særlig legges vekt på om forholdet har vart over lang tid”. Ifølge Høyesterett i Rt 2012 s. 186 er det normalt ikke den enkelte handling som står

---

<sup>34</sup> avsnitt (24)

<sup>35</sup> Ot.prp.nr.113 (2004-2005) side 46

sentralt ved anvendelsen av annet ledd, ”men det regime av kontinuerlig utrygghet og frykt for vold som er skapt ved domfeltes adferd”<sup>36</sup>.

Kumulativt med tidsperspektivet skal det i grovhetsvurderingen ”særlig legges vekt på”... ”om det foreligger forhold som nevnt i § 232”, jfr videre i § 219 annet ledd, annet punkt. Denne tilføyelsen i § 219 ble begrunnet med et behov for å markere en høyere straffverdighet for de alvorlige formene for legemskrenkelser, jfr Ot.prp.nr.79 (1988-1989) punkt 1.

Strl § 232 oppstiller straffeskjerpene elementer hvor nærmere angitte bestemmelser er overtrådt. Er vilkårene i bestemmelsen oppfylt ”blir alltid Fængsel at idømme”<sup>37</sup>.

Etter § 232 første punkt forhøyes strafferammen hvor det foreligger ”andre særdeles skjerpene omstendigheter”. Ved avgjørelsen av om dette vilkåret er oppfylt er det angitte momenter som ”særlig” skal tillegges vekt, jfr tredje punkt.

Det skal blant annet legges vekt på ”om overtredelsen er begått mot en forsvarsløs person”. Forarbeidene sikter med dette til situasjonen hvor det er et ”klart misforhold i styrke mellom offeret og gjerningspersonen”, jfr Ot.prp.nr.79 side 47. Det skal også vektlegges om overtredelsen ”har karakter av mishandling”, særlig den som foregår over lengre tid<sup>38</sup>, jfr tredje punkt. Departementet viser i denne sammenheng til den gjentatte mishandlingen overfor nærstående, herunder hvor offeret har en sterk psykisk og økonomisk tilknytning til gjerningspersonen.

Ordlyden ”særlig” tilsier at retningslinjene, sett i henhold til både § 219 og 232, verken utgjør nødvendige eller tilstrekkelig elementer ved avgjørelsen av om mishandlingen er ”grov”.

---

<sup>36</sup> avsnitt (17), med henvisning til Rt 2010 s. 129 avsnitt (21)

<sup>37</sup> § 232 første punkt

<sup>38</sup> videre i proposisjonens side 47

Det andre straffeskjerpene alternativet som omfattes av § 219 annet ledd er hvor mishandlingen medfører at fornærmede som følge av handlingen ”dør eller får betydelig skade på legeme eller helse”. Ordlyden ”som følge” tilsier at det må være bevist en årsakssammenheng mellom voldsutøvelsen og den påfølgende skade eller død.

”Betydelig skade” er definert i strl § 9 første punkt, jfr henvisningen i § 219, som når noen mister eller får ”væsentlig Svækkelse” på synet, hørselen, taleevnen, forplantningsevnen, eller blir ”vanfør”, arbeidsufør, ”i høi Grad vansiret”, livsfarlig eller langvarig syk eller påføres ”alvorlig psykisk skade”. Straffbare handlinger mot en gravid kvinne som medfører at fosteret skades eller dør er også omfattet, jfr annet punkt.

Det ble ansett å foreligge en ”betydelig psykisk skade” i Rt 2004 s. 844<sup>39</sup>, jfr strl § 9 første punkt. Bakgrunnen var overlegens vitneuttalelser om at den fornærmede ”har en alvorlig depresjon”, at det var ingen tvil om at årsaken var krenkelsene hun hadde blitt utsatt for, og at det var liten mulighet for at fornærmede ville bli frisk.

### 2.2.3 Sondringen mellom straffeloven § 219 første og annet ledd

Avhandlingens punkt 2 har redegjort inngående for bestemmelsenes innhold. I det følgende vil det sentrale være grensegangen mellom første og annet ledd, herunder hvordan domstolene vurderer dette skillet.

§ 219 annet ledd angir straffeskjerpene elementer ved mishandlingen. Mens strafferammen etter første ledd er 4 år, er den 6 år om de alternative vilkår i annet ledd er oppfylt. Høyesterett har fastslått, i Rt 2012 s. 186, at etter lovendringen i 2006, ”kreves det ikke lenger skadefølger for at den forhøyede strafferammen kan komme til anvendelse”.<sup>40</sup>

---

<sup>39</sup> dommens avsnitt (9)

<sup>40</sup> avsnitt (11)

*I det følgende skal sondringen mellom første og annet ledd illustreres gjennom en sammenligning av tre Høyesterettsdommer.*

I Rt 2009 s. 1336, behandlet i storkammer, ble en mor dømt for overtredelse av § 219 annet ledd for mishandling av sine tre barn gjennom ett år.

Førstvoterende tok utgangspunkt i Høyesteretts uttalelser i Rt 2004 s. 844 avsnitt (13)<sup>41</sup> om straffverdigheten av vold i nære relasjoner, og la til grunn at beskrivelsen av hva som kan være skjerpene momenter, ”passer på vår sak”, jfr avsnitt (39). Faktum i saken var at moren jevnlig hadde slått, sparket og truet barna. I tillegg hadde hun begrenset de to sønnene sin bevegelsesfrihet. Ytterligere momenter av betydning ved straffutmålingen var at barna var ”helt avhengige av sin mor”, at guttene levde i ”konstant angst” og belastningen for barna ved å være vitner til at søsken ble slått.<sup>42</sup> Særlig én hendelse, hvor moren hadde slått den ene sønnen flere ganger, drapstruet han og strammet et tau rundt halsen hans mens hun holdt en brødkniv i hånden, ble ansett ”meget grov”, jfr avsnitt (39).

I Rt 2010 s. 949 ble en mann dømt etter § 219 annet ledd for mishandling av stedatteren, gjennom at hun ble eksponert for vold overfor moren i rundt to og et halvt år. Avgjørelsen av om det var grunnlag for pådømmelse etter annet ledd ”beror på en helhetsvurdering”, jfr avsnitt (28). Det var særlig fokus på de psykiske skadevirkningene av mishandlingen; hun hadde blant annet angst, depresjon, søvnevansker og selvmordstanker. I tillegg hadde hun ikke klart å følge opp skolegangen og det var ”åpenbart” at hun ville trenge behandling. En ”vesentlig del” av plagene hennes kunne tilbakeføres til den langvarige mishandlingen.

Saken i Rt 2011 s. 34 var den første for Høyesterett etter lovendringen i 2006 som omhandlet grensegangen mellom § 219 første og annet ledd. En far hadde utøvd fire voldshandlinger mot sønnen fra han var syv til åtte år.

---

<sup>41</sup> Gjengitt under punkt 2.2.1

<sup>42</sup> avsnitt (35)

Utgangspunktet var, ifølge Høyesterett, at også grov voldsutøvelse overfor barn skal bedømmes etter § 219 første ledd, jfr avsnitt (28). Det ble deretter lagt til grunn at annet ledd bare skulle ”gjelde for tilfeller som er grovere enn det som kvalifiserer til anvendelse av § 219 første ledd”.<sup>43</sup>

Det bemerkes i avsnitt (24): ”I et tilfelle som det foreliggende, hvor det ikke har dannet seg et mønster av vedvarende og gjentakende mishandling, vil mishandlingens objektive grovhet være det sentrale elementet i vurderingen av om § 219 annet ledd kommer til anvendelse”. Ved slike enkeltstående handlinger vil det ”først og fremst være aktuelt å bruke annet ledd der mishandlingen har ført til død eller betydelig skade, men ordlyden utelukker imidlertid ikke at ”også andre tilfeller kan omfattes”.

I dommen var det én hendelse, hvor faren la en ledning rundt halsen til sønnen og strammet til, som aktualiserte vurderingen av om forholdet falt innunder annet ledd.

Denne episoden ”må ha vært svært skremmende for en forsvarsløs åtteåring” å bli utsatt for.<sup>44</sup> Høyesterett bemerket at ”denne type mishandling åpenbart kan gi psykiske skader”, jfr avsnitt (25). For en slik enkeltstående voldsepisode er det imidlertid, ifølge Høyesterett, en forutsetning for anvendelse av § 219 i det hele tatt at de må ha vært grove.<sup>45</sup>

Som følge av at det ikke forelå synlige skadefølger og at lagmannsrettens ikke hadde fremhevet ”særlige elementer utover det som ligger i anvendelsen av § 219 første ledd” var det ikke grunnlag for at episoden alene kunne rammes av annet ledd.<sup>46</sup> Heller ikke sett i sammenheng med de øvrige voldsepisodene kunne forholdet subsumeres under annet ledd.

---

<sup>43</sup> jfr avsnitt (22) med henvisning til Ot.ptp.nr.113 (2004-2005) side 41

<sup>44</sup> (25)

<sup>45</sup> (26)

<sup>46</sup> avsnitt (27)



I Rt 2011 s. 34 var det tale om fire enkeltstående handlinger, hvorav kun én ”fremtrer som grov”, jfr avsnitt (25). Saken i Rt 2010 s. 949 gjaldt på den annen side ca halvannet års gjennomgående direkte og indirekte mishandling; ”sett hen til den relativt massive kontrollerende adferd som A har utvist i denne perioden, og som også C har vært undergitt, må dette sies å være lang tid”, jfr avsnitt (29). Videre ble det vektlagt at stefarens opptreden ”har hatt preg av terrorisering”.

Rt 2011 s. 34 mangler de direkte og omfattende psykiske elementene, som må anses å ha vært utslagsgivende for anvendelse av annet ledd i Rt 2010 s. 949.

I likhet med saken i Rt 2011 s. 34, ble også ett av barna i Rt 2009 s. 1336 utsatt for kvelningsforsøk. I sistnevnte sak hadde imidlertid moren også slått sønnen med en hard gjenstand mot hodet ved samme anledning, og legeerklæringen konkluderte med at sønnen hadde vært utsatt ”for livsfare”<sup>47</sup> grunnet denne episoden. I tillegg hadde mishandlingen i denne saken vart jevnlig over ett års tid. Særegent for Rt 2009 s. 1336 var også at moren var barnas eneste omsorgsperson, og at alle barna var utsatt for mishandling.

Man ser en gjennomgående enighet i dommene i henhold til hva som bør være utgangspunktet ved drøftelsen av grensegangen mellom første og annet ledd. De tre avgjørelsene, og rettspraksis for øvrig, gir uttrykk for at det må legges til grunn en relativt høy terskel for å subsumere mishandling i nære relasjoner under § 219 annet ledd.

## 2.2.4 Skyldkravet

Skyldkravet i strl § 219 er forsett, jfr strl § 40.<sup>48</sup> Det er imidlertid kun krav til forsett ”med hensyn til det faktum at offeret utsettes for en handling” som faller innunder strl § 219 førs-

---

<sup>47</sup> avsnitt (34)

<sup>48</sup> Ot.prp.nr.113 (2004-2005) side 47

te ledd første punkt.<sup>49</sup> Beruselse hos gjerningspersonen ses bort ifra ved vurderingen av om handlingen var forsettlig.<sup>50</sup>

Særlig hvor det er kvinner som er utsatt for vold i nære relasjoner i henhold til § 219, forekommer det at ytterligere straffebestemmelser er overtrådt, eksempelvis voldtektsbestemmelsen i strl § 192.<sup>51</sup>

Med innføringen av ”grov uaktsom voldtekt” i august 2000 er § 192 ”blitt utvidet slik at den ikke bare rammer den som med viten og vilje begår voldtekt (forsettlig), men også den som burde ha visst at han begikk voldtekt (grovt uaktsom)”, jfr punkt 3.4.5. I forbindelse med vold i nære relasjoner kan det være tilfelle at ”kvinnen yter svært lite motstand ved en voldtekt fordi hun lever i konstant frykt for å bli utsatt for vold”. Sett fra kvinnens syn finner altså den seksuelle omgangen sted under trusler om vold.

Dersom mannen ikke ser sammenhengen mellom voldsutøvelsen som har funnet sted tidligere og den seksuelle omgangen er ikke kravet til forsett oppfylt, og han kunne ikke tidligere dømmes etter § 192. Nå vil imidlertid skyldkravet til grov uaktsom voldtekt være oppfylt om han burde ha forstått sammenhengen.<sup>52</sup>

Anvendelse av § 219 annet ledd forutsetter at skyldkravet i strl § 43 er oppfylt.<sup>53</sup> Det er tilstrekkelig at gjerningspersonen ”kunde have indseet Muligheden”<sup>54</sup> for følgen, såkalt

---

<sup>49</sup> proposisjones side 47

<sup>50</sup> LA-2011-93567

<sup>51</sup> NOU 2003:31 punkt 3.4.5

<sup>52</sup> NOU 2003:31 punkt 3.4.5

<sup>53</sup> Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) side 47

<sup>54</sup> strl § 43

liten uaktsomhet eller *culpa levissima*<sup>55</sup>. Med dette menes at det stilles krav til gjerningsmannen subjektive påregnelighet.<sup>56</sup>

#### 2.2.4.1 Dekningsprinsippet

Utgangspunktet er at forsettet må omfatte ”alle de momenter som gjør handlingen til en forbrytelse”, jfr Andenæs Johs s. 221<sup>57</sup>. Med dette menes at forsettet må dekke hele det objektive gjerningsinnhold, det såkalte dekningsprinsippet.<sup>58</sup>

Dette kravet kan særlig problematiseres opp mot § 219. Som jeg kommer tilbake til under punkt 2.3, er det ved straffbarhetsvurderinger opp mot § 219 særlig aktuelt å se hen til sammenhengen mellom de ulike voldshandlingene. Dette medfører at mindre krenkelses, for eksempel nedsettende bemerkninger, kan bli straffbare når de vurderes i sammenheng med fysisk vold.

Det er imidlertid ikke alltid slik at gjerningspersonens forsett omfatter alle disse elementene. Spørsmålet er da om de mindre krenkelsene også kan pådømmes, på tross av at forsetts-elementet mangler. Ifølge hovedregelen vil det ikke være adgang til dette. Viser i denne forbindelse til drøftelsen over hvor § 192 nettopp ble utvidet på grunn av dekningsprinsippet i norsk rett. Dersom det også etter § 219 hadde vært tilstrekkelig å stille spørsmålet ”hva burde gjerningsmannen ha forstått?”, ville de mindre krenkelsene, som for gjerningspersonen har fremstått lovlige, oftere oppfylle vilkåret til straffbarhet.

---

<sup>55</sup> Andenæs Johs, 2004, 5. Utg, s. 226

<sup>56</sup> Andenæs, 2004 s. 226

<sup>57</sup> 5. Utgave

<sup>58</sup> videre s. 221

### 2.2.5 Medvirkning

”Medvirkning straffes på samme måte”, jfr strl § 219 siste ledd. En person anses å ha medvirket til en straffbar handling når den fysiske eller psykiske har bidratt til det forestående. Høyesterett bruker betegnelsen ”solidarisert seg” med den straffbare handlingen.<sup>59</sup> Et kumulativt krav er at medvirkeren oppfyller den aktuelle bestemmelsens skyldkrav.

Også den passive medvirkning, hvor man forsettlig unnlater å hindre eller ikke søker å hindre voldsutøvelse, er straffbar. Johs Andenæs har i ”Straffbar Unnlatelse”, side 288, formulert medvirkning slik at den som hjelper gjerningspersonen med redskaper, fremkomstmiddel eller annen bistand ”naturligvis” blir ansvarlig om han fortsetter bistanden etter han er klar over sammenhengen.

Andenæs hevder at man ikke kan pålegges ”noen særlig plikt til å skride aktivt inn”, men at det kan forekomme at en person har spilt en så vesentlig rolle under forberedelsen til den straffbare handling, at den er viklet inn i det foretagende i en slik grad at det vil være naturlig å betrakte hans passivitet som medvirkning.<sup>60</sup>

I forhold til tilknytningskravet har Husabø, fremhevet at det må det være ”en særlig forbindelse mellom den som unnlater å handle, og den interesserekrenkelsen som straffebudet skal verne”.<sup>61</sup>

I Rt 2002 s. 1717 var en kvinne dømt for overlagt medvirkning til drap etter strl § 233. Spørsmålet var om kvinnen, etter å ha overlevert to pistoler til gjerningspersonene, hadde fått en plikt til å handle.

Etter gjengivelse av uttalelsene fra henholdsvis Andenæs og Husabø, jfr over, uttaler Høyesterett: ”Uansett hvilken av disse tilnæringsmåtene man velger, er jeg enig i lagmannsrettens lovanvendelse – ut fra det faktiske forhold som retten bygde på under straffutmå-

---

<sup>59</sup> Rt 2001 s. 1671

<sup>60</sup> Andenæs s. 288-289

<sup>61</sup> Husabø s. 186

lingen, hadde A en handlingsplikt”.<sup>62</sup> Det ble blant annet vist til at da hun leverte pistolene ”regnet hun i det minste med at drap var en realistisk mulighet”.

Medvirkning vil sjelden være aktuelt for vold i nære relasjoner; det er ”den som står i relasjon til den nærstående som bør straffes”.<sup>63</sup> På den annen side kan oppfordringer og lignende også forekomme på dette området.<sup>64</sup> På bakgrunn av dette ble det vedtatt at generell medvirkning skulle inntas i § 219.<sup>65</sup> Denne erstattet de tidligere konkrete medvirkningsformene ”forledelse” eller ”tilskyndelse”.

Særlig problemstillingen om hvorvidt det kan foreligge en handlingsplikt er aktuell ved familievold, herunder spørsmålet om hvor langt foreldres ansvar overfor sine barn går. I den såkalte ”Christoffer-saken” er en mor, både av tingretten og lagmannsretten dømt for passiv medvirkning til vold som medførte at sønnen døde. Saken er imidlertid anket til Høyesterett, og er dermed ikke rettskraftig avgjort per i dag.

### **2.3 Karakteristiske trekk**

Som nevnt innledningsvis er det flere karakteristiske trekk ved vold i nære relasjoner som de generelle bestemmelsene om legemskrenkelser ikke i tilstrekkelig grad tar opp i seg. Dette har ført til en egen regulering i strl § 219.

*I det videre ses det nærmere på hva som er særegent ved vold i nære relasjoner. Deretter skal det redegjøres for selve kjernen i § 219.*

---

<sup>62</sup> dommens side 1720

<sup>63</sup> Ot.prp.nr.113 (2004-2005) side 41

<sup>64</sup> proposisjonens side 41

<sup>65</sup> Ot.prp.nr.113 (2004-2005)

### 2.3.1 Det særegne ved vold i nære relasjoner

Kvinnevoldsutvalget karakteriserer situasjonen for dem som utsettes for vold i nære relasjoner med at den er ”svært variert og sammensatt”, herunder kan den omfatte ”både fysisk vold, psykisk vold, materiell vold og seksuelle overgrep, og ofte opplever kvinnene ulike former for vold i kombinasjon”, jfr NOU 2003: 31 punkt 5.1.1 første avsnitt. Varigheten varierer; ”fra de som forlater sin partner kort tid etter den første voldsepisoden finner sted til kvinner som har måttet leve med systematisk terror gjennom en levealder”.<sup>66</sup> Volden gjentar seg ofte over tid, noe som, i tillegg til graden av den, vil ha ”betydning for hvor sterkt volden preger kvinnenens liv”.<sup>67</sup>

”Vold i nære relasjoner har en klar kjønnsretning der offeret som hovedregel er en kvinne og utøveren som hovedregel er en mann”, jfr NOU 2003:31, punkt 1.1.

Utvalget fremhever herunder at volden ikke kan ses ”som fragmenterte biter av en virkelighet”. Pågår den over tid, lever fornærmede med en konstant trussel om vold; ”man kan si at kvinnene og barna lever i volden”.<sup>68</sup>

Den tette ”*sammenvevingen*” er ifølge utvalget et særtrekk ved menns vold mot kvinner og barn i nære relasjoner. Med dette menes at perioder der volden opphører ofte avløses av det fornærmede føler som omsorg og kjærighet fra voldsutøveren, og medfører at kvinnene ofte lever i håpet om at det vil forbli sånn.<sup>69</sup> Denne koblingen mellom vold og kjærighet kan, ifølge utvalget, medføre at kvinnen begynner å se partnerens vold som uttrykk for hans kjærighet.<sup>70</sup>

---

<sup>66</sup> videre i avsnittet

<sup>67</sup> punkt 5.1.1 annet avsnitt

<sup>68</sup> NOU 2003:31 punkt 5.1.1

<sup>69</sup> punkt 5.1.1

<sup>70</sup> punkt 5.1.1

I forbindelse med forslaget til økte strafferammer viser departementet<sup>71</sup> til flere særtrekk ved vold i nære relasjoner; den er vanskelig å oppdage og forhindre ”som følge av at handlingene ofte begås i det private rom”, og i tillegg blir denne formen for mishandling ikke anmeldt av fornærmede eller nærstående av fornærmede.

### 2.3.2 Kjernen i § 219

I forbindelse med departementets vurdering av behovet for en bestemmelse som særskilt regulerer vold i nære relasjoner fastslås det at de alternative straffebudene ikke dekker alle aspekter som kjennetegner denne formen for vold, jfr Ot.prp.nr.113 (2004-2005) side 37.

Departementet legger til grunn at ”selv kjernen i straffeloven § 219 er den vedvarende og gjentakende krenkelsen og mishandlingen av den nærstående”<sup>72</sup>, og bemerker: ”I tillegg til krenkelsen av legeme og sjel, vil tillitsbruddet, den psykologiske bindingen mellom gjerningsmannen og offeret, og det at handlingen skjer i hjemmet, særprege denne typen vold”.

Frykten for nye overgrep har både Høyesterett og kvinnevoldsutvalget fremhevet som et element ved familievold.<sup>73</sup> Kvinnevoldsutvalget har også pekt på at det er ”summen og kompleksiteten av voldslovbrudd som kjennetegner vold mot kvinner i nære relasjoner, og at det er viktig at vold og trusler ikke blir sett på som enkeltstående handlinger”.<sup>74</sup> Departementet har også sagt at det er ”særlig aktuelt” å anvende § 219 på de forhold hvor offeret er krenket flere ganger.<sup>75</sup>

Anvendelse av § 219 forutsetter ikke, ifølge departementet, at mishandlingen har medført skaderesultatet på offerets legeme eller sjel”, jfr Ot.prp.nr.113 side 40. Dette innebærer at det heller ikke stilles krav til en eksakt beskrivelse av en potensiell psykisk skade hos den

---

<sup>71</sup> Prop.97 L (2009-2010) punkt 6.2.2.1

<sup>72</sup> side 37

<sup>73</sup> proposisjonens side 40-41

<sup>74</sup> side 40-41

<sup>75</sup> side 41

fornærmede. Den straffverdige krenkelsen vil være den ”langvarige terrorisering og mishandling av den nærstående”.<sup>76</sup>

I Rt 2011 s. 34<sup>77</sup> avsnitt (19) viser Høyesterett til departementets uttalelser i Ot.prp.nr.113 side 37 og bemerker i denne forbindelse:

”Kjerneområdet for straffeloven § 219 er altså der det har skjedd en vedvarende og gjentakende mishandling av nærstående. Er det ikke etablert et slikt mønster forutsettes det at det må foreligge en eller flere kvalifiserte enkelthandlinger som kan danne grunnlag for frykt hos fornærmede for den typen mønster som ligger i kjerneområdet for bestemmelsen”.<sup>78</sup>

Ifølge Høyesterett i Rt 2010 s. 129 er ikke karakteren av voldshandlingene i seg selv avgjørende ved straffvurderingen etter § 219; ”det sentrale er i hvilken grad disse danner et mønster som resulterer i at den som rammes må leve under et ”regime” preget av kontinuerlig utrygghet og frykt for vold”, jfr avsnitt (21). I den konkrete saken var gjentatte draps-trusler, tvang og sterkt nedverdiggende betegnelser av fornærmede med på å understreke at det var tale om et slikt regime her.<sup>79</sup>

Høyesterett tok utgangspunkt i Rt 2010 s. 129 avsnitt (21) i en senere avgjørelse som også gjaldt § 219, Rt 2012 s. 1089<sup>80</sup>. Sentralt for straffutmålingen her var det ”at de rundt 14 til 15 draps-truslene som B mottok i toårsperioden – og som både rettet seg mot henne og barna – i stor grad skapte utrygghet og frykt”<sup>81</sup>.

---

<sup>76</sup> Proposisjonens side 46

<sup>77</sup> nærmere om dommen under punkt 2.2.3

<sup>78</sup> avsnitt (21)

<sup>79</sup> videre i avsnitt (21)

<sup>80</sup> avsnitt (18)

<sup>81</sup> avsnitt (19)



Saken reflekterer betegnelsen ”lever i volden”<sup>82</sup>, herunder vekten dette tillegges i den rettslige vurdering<sup>83</sup>.

Høyesterett tilslutter seg også Rt 2010 s. 129 avsnitt (21) i Rt 2013 s. 329 og bemerker i denne forbindelse at tilsvarende også må gjelde ”der fornærmede lever i et regime preget av andre former for krenkelser”, jfr avsnitt (12).

Strl § 219 rammer ”imidlertid ikke enhver kritikkverdig adferd, heller ikke om den er gjentakende”, jfr avsnitt (13). Dette mente Høyesterett gjenspeiles i ordlyden ”mishandling”; denne kan tale for at kun ”mer kvalifiserte forhold” omfattes av bestemmelsen.

På den annen side skal, ifølge Høyesterett, atferd ”som isolert sett ikke fyller gjerningsinnholdet i bestemmelsen”, men som inngår i et regime ”preget av krenkelser som samlet er av en slik alvorlighetsgrad at § 219 er anvendelig”, tas med i den samlede vurderingen, jfr videre i avsnitt (13).

At sønnen i denne saken hadde vokst opp under et regime kombinert av ”uforutsigbart raseri og fysisk vold”, og krenkelsene hadde gått ”som en rød tråd” gjennom livet hans tilsa at handlingene samlet sett kvalifiserte som overtredelse av § 219.<sup>84</sup>

I Rt 2012 s. 835<sup>85</sup> gjengir Høyesterett departementets uttalelse<sup>86</sup> om at det er ”det sammenhengende og vedvarende handlingsmønster” til gjerningspersonen § 219 primært er myntet på, jfr avsnitt (13). Høyesterett fastslår imidlertid at også enkeltstående handlinger kan utgjøre mishandling etter § 219 første ledd, ”forutsatt at krenkelsen er tilstrekkelig grov”<sup>87</sup>.

---

<sup>82</sup> punkt 2.3.1

<sup>83</sup> se punkt 8.1

<sup>84</sup> avsnitt (14)

<sup>85</sup> se også punkt 6

<sup>86</sup> Ot.prp.nr.113 side 46

<sup>87</sup> avsnitt (14)

I denne vurderingen skal det ”foruten handlingens objektive grovhet legges vekt på om den var egnet til å skape frykt for nye krenkelser”, jfr gjengivelse av forarbeidene<sup>88</sup> i avsnitt (14).

Avslutningsvis kritiserte Høyesterett lagmannsrettens flertall for en snever rettslig vurdering av § 219. De hadde lagt til grunn at voldshandlingene må ha blitt utøvd ”meir som et gjennomgåande opplegg” fra gjerningspersonen for å falle innunder denne bestemmelsen. Høyesteretts bemerket: ”Selv om kjerneområdet for bestemmelsen er den vedvarende mishandling og den utrygghet og redsel som et slikt gjennomgåande handlingsmønster hos tiltalte gir opphav til, kan som nevnt også enkeltstående tilfelle av vold og trusler rammes under visse forutsetninger”, jfr avsnitt (18).

## **2.4 Skadevirkningene**

Skadevirkningene ved vold i nære relasjoner er spesielle og ofte mer omfattende, sett i forhold til skadevirkningene ved alminnelige legemskrenkelser. Dette kan blant annet tilknyttes varigheten ved denne type vold og det nære båndet mellom fornærmede og gjerningspersonen.

Departementet fastslår i Ot prp.nr.113 (2004-2005) side 37 at det er kjerneelementene ved vold i nære relasjoner ”som gjør at offeret i begrenset grad kan føle seg trygg, og som forsterker frykten og risikoen for langvarige skadevirkninger hos offeret”.

Særlig de langvarige ”somatiske og psykiske virkningene” ved familievold fremheves i Prop.97 L (2009-2010) punkt 6.2.2.1.

*Kvinnevoldsutvalget gjennomgår i punkt 5.1.5<sup>89</sup> konsekvensene av vold i nære relasjoner. Jeg vil i det følgende redegjøre nærmere for hva som fremkommer her.*

---

<sup>88</sup> Ot.prp.nr.113 side 45

<sup>89</sup> NOU 2003:31

Den volden kvinner påføres av en nærstående kan få fysiske, psykiske og sosiale følger. Risikoen for skade ”øker avhengig av hvor alvorlig volden har vært, hvor hyppig den har forekommet og over hvor lang tid mishandlingen har pågått”. Sammenlignet med kvinner generelt, har kvinner utsatt for vold av en nærstående hyppigere angstproblemer, depresjon, søvnproblemer og fysisk ubehag.

Minst halvparten av kvinnene lider av klinisk depresjon, jfr en sammenligning av studier utført av Giles-Sims, 1998. Mange av dem opplever også posttraumatisk stress syndrom (PTSD), herunder hyperaktivering, gjenopplevelse av traumet og unngåelsesatferd. ”Studier viser at opp mot 60 % av kvinner som søker hjelp fyller kriteriene for å få PTSD-diagnosen (Saunders, 1994B, Houskamp og Foy 1991 I:Giles-Sims 1998)”.<sup>90</sup>

Det er også, ved undersøkelser og forskning, funnet en sammenheng mellom rusproblemer og selvmordsforsøk, og kvinner utsatt for vold i nære relasjoner<sup>91</sup>.

Avslutningsvis påpeker kvinnevoldsutvalget at både de kortsiktige og langsiktige psykiske skadevirkningene medfører at kvinnens sosialt aktive liv påvirkes, både i offentlige og private sammenhenger.

*Gjennomgående vektlegger rettspraksis de spesielle skadevirkningene ved vold i nære relasjoner i den strafferettslige vurderingen*

Høyesterett uttalte i Rt 2004 s. 844 at de ”langsiktige skadevirkningene må få betydning ved bedømmelsen av straffverdigheten av familievold, på samme måte som for eksempel i voldtektssaker”, jfr avsnitt (17).

---

<sup>90</sup> 5.1.5

<sup>91</sup> 5.1.5 hvor det vises til ”Stark m.fl. I:Giles-Sims 1998” (relatert til rusproblemer) og forskning fra USA (relatert til selvmordsforsøk)

I Rt 2009 s. 1336 avsnitt (35) sa Høyesterett seg enig i lagmannsrettens momenter ved straffutmålingen, hvor det ble uttalt: ”Det er usikkert om, og i hvilken grad, barna vil få skader på sikt av det de har opplevd. Høyesterett har imidlertid uttalt at det først og fremst er den generelle risikoen for langtidsvirkninger som får betydning for straffenivået”, jfr LF-2008-12117.

I forbindelse med drøftelsen av de økte strafferammene i 2006 fastslår Høyesterett at en straffeskjerpelse i praksis antakelig også var i ferd med å skje uavhengig av lovendringen, ”ikke minst ut fra økt kunnskap om omfanget og virkningene av vold i nære relasjoner”, jfr avsnitt (37).

#### 2.4.1 Særlig om barna

Barn er særlig avhengig av foreldrenes omsorg og tilstedeværelse. Barn er sårbare og risikoen for at det oppstår skadevirkninger hos dem er stor når den nødvendige tryggheten og omsorgen svikter.<sup>92</sup>

NOU 2003:31 har et eget avsnitt i punkt 5.2.3 om hvilke skadevirkninger som særlig forekommer hos barn utsatt for vold i nære relasjoner:

”En finner at atferdsvansker, emosjonelle vansker og kognitive problemer har vesentlig høyere forekomst” hos barn som direkte eller indirekte er utsatt for vold i nære relasjoner, sammenlignet med barn som ikke har hatt en oppvekst preget av vold.<sup>93</sup> Alvoret og arten av symptomene hos barna varierer; frekvensen av volden, omfanget av eksponeringen barnet har vært utsatt for, barnets alder og dets relasjon til mennesker utenfor familien er forhold av betydning.

Noen av skadevirkningene barn kan oppleve er angst og depresjon, voldsatferd overfor andre, traumesymptomer, forsinket utvikling, konsentrasjonsvansker, sinne og avmakt.

---

<sup>92</sup> Prop.97 L (2009-2010) punkt 6.2.2.1

<sup>93</sup> punkt 5.2.3

## 2.5 Hvorfor blir handlinger som ikke karakteriseres straffbare etter andre bestemmelser, straffbare vurdert opp mot § 219?

Bakgrunnen for å opprettholde og forbedre § 219 var behovet for en bestemmelse som tar opp i seg kompleksiteten ved vold i nære relasjoner, jfr punkt 2.1.

Et nært forhold mellom to personer forutsetter trygghet, omsorg og tillitt. Dette gjelder også, i minst like stor grad, mellom barn og foreldre. I motsetning til de tilfeller hvor man ikke kjenner vedkommende som utøver volden, foreligger det en forventning om en kjærlig væremåte fra sine nærmeste.

Mildere former for krenkelser, herunder nedsettende bemerkninger, såkalte tomme trusler og mindre fysiske tilnærminger overfor en samboer eller sine barn, blir mer personlig og sammenlignet med en situasjon på byen hvor en fremmed kommer med slengbemerkinger. Når departementet begrunnet behovet for § 219 uttalte det: ”Også trusler om mindre alvorlige legemskrenkelser bør belegges med straff når de inngår som et ledd i systematisk mishandling av gjerningspersonens nærmeste”<sup>94</sup>. Dette tilsier at mindre voldshandlinger i nære relasjoner ofte ses som en del av et større bilde.

Den typiske volden som reguleres av § 219 finner sted i omgivelser hvor fornærmede normalt skal kunne føle seg trygg. Dette vektlegges i rettspraksis, jfr heriblant Rt 2004 s. 844<sup>95</sup> og Rt 2010 s. 1243. Sistnevnte dom gjaldt overtredelse av § 228 for vold mot ekskjæresten. Høyesterett bemerket ved straffutmålingen: ”I tillegg kommer det forhold at volden utøves etter at A mot hennes vilje har tiltvunget seg adgang til hennes hjem, der hun, som ethvert annet menneske, skal kunne føle seg trygg”<sup>96</sup>. Allmennpreventive hensyn taler for ”at det reageres strengt mot vold som utøves i en slik sammenheng”<sup>97</sup>.

---

<sup>94</sup> Ot.prp. nr. 113 (2004-2005) side 36-37

<sup>95</sup> punkt 2.2.1

<sup>96</sup> avsnitt (20)

<sup>97</sup> avsnitt (20)

Behovet for at § 219 regulerer slike mindre krenkelser kan utledes av en kvinnes egne ord om det å bli utsatt for vold av samboeren:

*”Det verste er egentlig ikke å bli slått. Det er isolasjonen, angsten, det å være trist hele tiden, det å smile og se at smilet ditt ikke når øynene dine, det er forferdelig”.*<sup>98</sup>

### **3 Fornærmedes stilling og rettigheter**

En fornærmet som har blitt utsatt for vold av en i sin nære relasjon gjennomgår en betydelig påkjennelse. Dette taler for en høy prioritering av deres behov og rettigheter i den videre straffeforfølgningen.

Som utgangspunkt bygger norsk rett på at en straffesak er et oppgjør mellom staten som anklager og gjerningspersonen som anklaget. Fornærmedeutvalget sin utredning, NOU 2006:10, førte imidlertid til flere straffeprosessuelle tiltak som styrket fornærmedes stilling. Den fornærmede er nå gitt anledning til å forklare seg før tiltalte hvor saken gjelder overtredelse av § 219. Dette er, som utvalget uttrykker det, en ”pedagogisk fordel”; bevisførselen i slike saker baserer seg ofte kun, eller i det vesentlig, på fornærmedes og tiltaltes egne forklaringer. Troverdigheten deres blir dermed avgjørende, og muligheten til å forklare seg først vil da kunne være et viktig element.

#### **3.1.1 Påtalen**

Utgangspunktet etter strl § 228, som tidligere i større grad ble anvendt som alternativ til § 219, er at påtale er betinget av fornærmedes begjæring, eventuelt at ”allmenne hensyn krever påtale”<sup>99</sup>. I 1998 ble imidlertid bestemmelsen modifisert, slik at påtale nå er ubetinget underlagt det offentlige i noen tilfeller, jfr bokstavene b, c og d. Disse retter seg særlig mot

---

<sup>98</sup> <http://www.tv2.no/gmn/tok-bilde-av-seg-selv-etter-at-samboeren-slo-henne-saa-nesen-brakk-4022004.html>

<sup>99</sup> nåværende § 228 fjerde ledd litra e

vold i nære relasjoner. Bakgrunnen var at man hadde sett ”at mange tilfeller av kvinnemishandling enten ikke ble noen sak fordi kvinnen ikke krevde gjerningsmannen straffet, eller ved at kvinnen trakk påtalebegjæringen etter først å ha krevd mannen straffet”, jfr NOU 2003: 31 punkt 9.3.1.

### 3.1.2 Bistandsadvokaten

Tidligere var det ikke eksplisitt angitt i loven at fornærmede ved § 219 - saker hadde krav på bistandsadvokat. Adgangen berodde på en skjønnsmessig vurdering av ”om det er grunn til å tro at fornærmede som følge av handlingen får betydelig skade på legeme eller helbred og det anses å være behov for advokat”, jfr daværende strpl § 107 første ledd annet punkt. Strl § 9 stiller strenge krav til hva som kan betegnes som ”betydelig skade”<sup>100</sup>, noe som medførte en høy terskel for å omfattes av ordningen.

Kvinnevoldsutvalget foreslo dermed at strpl § 107 skulle innta § 219, slik at disse fornærmede fikk en automatisk rett til bistandsadvokat. Robberstad mente denne adgangen ville gjøre fornærmede bedre rustet til å ”yte den medvirkning i form av vitneforklaring som en domfellelse i mange tilfelle vil være avhengig av”<sup>101</sup>. Forslaget ble fulgt opp og § 219 er nå uttrykkelig angitt i strpl § 107a første ledd litra a.

## 4 Fortsatt straffbart forhold

Et fortsatt straffbart forhold foreligger når flere enkeltstående handlinger vurderes som ett sammenhengende forhold. Domstolen setter én samlet straffereaksjon for flere krenkelser. Et fortsatt forhold kan foreligge både når samme straffebud er overtrådt, og hvor man står overfor ulike straffebud.<sup>102</sup> Man må foreta en vurdering opp mot den enkelte lovbestemmelse. Sedelighetsforbrytelser overfor barn over tid blir i praksis ofte ansett som et fortsatt straffbart forhold, slik at for eksempel både strl §§ 195 og 196 er overtrådt.

---

<sup>100</sup> nærmere under punkt 2.2.2

<sup>101</sup> Robberstad Anne, Rapport av 2002, side 72

<sup>102</sup> Andenæs Johs 5. Utgave 2004, s. 368

Strl § 219 er utformet slik at langvarige krenkelser av ulik art utgjør ett straffbart forhold, jfr Rt 2004 s. 844 avsnitt (13)<sup>103</sup>. Kvinnevoldsutvalget uttrykker det slik at fornærmede som utsettes for mishandlingen ofte opplever hverdagen som en ”konstant trussel om vold”, noe som betyr at ”man ikke kan se hver voldsepisode som en isolert hendelse”, jfr NOU 2003:31, punkt 5.1.1<sup>104</sup>.

Avgjørelsen av om det foreligger et fortsatt straffbart forhold beror på ”en helhetsvurdering, der sammenheng i tid, tilknytning til samme sted og et eventuelt felles forsett er momenter av betydning”, jfr Rt 2002 s. 917<sup>105</sup>.

Saken omhandlet en manns seksuelle overgrep mot adoptivdatteren. Overgrepene hadde opphørt i åtte- ni måneder. Dette var en lang periode, sammenlignet med andre saker, jfr side 922. Høyesterett viste til Rt 1989 s. 517, hvor en mann ble dømt etter strl §§ 195, 196 og 207 for utuktig omgang med sine barn. Her ble det ansett å foreligge et fortsatt straffbart forhold, til tross for et opphold på tre til fire måneder.

Oppholdets lengde er imidlertid ”bare én av faktorene som skal tas i betraktning”, jfr Rt 2002 s. 917 side 922. Oppholdet her ble ansett å være vesentlig begrunnet i at jenten befant seg i en annen del av landet. Dette kan imidlertid ikke få avgjørende vekt, jfr henvisningen til Rt 1994 s. 786<sup>106</sup>, hvor det i en rettsbelæring ble uttrykt at det ikke i og for seg vil være ”avgjørende hvorvidt en økning i geografisk avstand medfører at den seksuelle kontakten – samleie – blir mindre hyppig”. Det avgjørende for Høyesterett i den saken var at de straffbare handlingene var av lik art, og at det var samme fornærmede.

---

<sup>103</sup> se nærmere punkt 2.2.1

<sup>104</sup> Uttalelsene er særlig rettet mot kvinner og barn, men må også anses å gjelde generelt for vold i nære relasjoner

<sup>105</sup> side 922, med henvisning til Rt 1994 s. 203 side 204

<sup>106</sup> side 922



I Rt 2002 s. 927 vektla Høyesterett tilsvarende momenter ved avgjørelsen om at det forelå et fortsatt straffbart forhold; at ”det dreier seg om samme type handlinger, og at disse stort sett er utført på de samme stedene”. Videre hadde alle overgrepene grunnlag i ”det psykologiske grep som domfelte hadde på fornærmede fra barneårene”. Det ble også lagt ”vesentlig vekt” på at overgrepene hadde funnet sted nærmest kontinuerlig i en rekke år før avbruddet; dette gir forholdet et helt annet preg enn hvor enkeltstående samleier finner sted med tilsvarende mellomrom, jfr side 922.

I Rt 2004 s. 1556 hadde en mann i fem og et halvt år mishandlet samboeren ved rundt 20 anledninger. I avsnitt (8) viste Høyesterett til tingrettens uttalelser<sup>107</sup> vedrørende et opphold på ni måneder, i forbindelse med fornærmedes graviditet; omfanget av voldsbruken i tid, at den var ”temmelig likeartet” og at hvert tilfelle kunne knyttes til tiltaltes alkoholmisbruk overskygget oppholdet, og det forelå dermed en fortsatt forbrytelse.

I Rt 2005 s. 938 ble en mann dømt, etter den daværende strl § 219 første ledd, til fem måneders fengsel for fysisk og psykisk mishandling av adoptivdatteren gjennom tolv år. Ankespørsmålet for Høyesterett omhandlet straffutmålingen. Lagmannsretten, LH-2004-80521, uttalte seg imidlertid om hvorvidt det forelå en fortsatt forbrytelse: ”Lagmannsretten er enig med tingretten i at det dreier seg om forhold som kan karakteriseres som mishandling og vanrøkt”. Forholdet har pågått sammenhengende fra B var 4 år til hun var over 16 år gammel, og det opphørte ikke før adoptivdatteren ved å flytte til sine besteforeldre brøt kontakten med faren. Selv om det hadde gått noe tid mellom hver av de mer grove voldsepisodene, ”finner lagmannsretten det ikke tvilsomt at forholdene må bedømmes som ett sammenhengende forhold”.

---

<sup>107</sup> TOSLO-2002-8120

Rt 2008 s. 118 gjaldt overtredelse av strl § 132a første ledd litra a. Høyesterett la til grunn at tiltalebeslutningen i utgangspunktet skulle ha inneholdt en mer nøyaktig tidsangivelse av truslene. Men ”siden truslene knytter seg til overtredelse av § 219, som har karakter av en sammensatt forbrytelse, og har bestått av en mer eller mindre sammenhengende trusseltilstand finner jeg imidlertid gjerningsbeskrivelsen for tiltalen for overtredelse av § 132a tilstrekkelig spesifikk”, jfr avsnitt (20).

I en fersk dom, Rt 2013 s. 329, vurderte Høyesterett om det forelå et fortsatt straffbart forhold, slik at foreldelsesfristen i strl § 67 ikke var oversittet. En far hadde fysisk og psykisk krenket sønnen, født 1985, i over 20 år. Fra sønnen var 7-8 år ble han påført slag med flat hånd i bakhodet ”ca 10 ganger hver måned, og med nedtrappende hyppighet til én til to ganger månedlig fram til han var 16 år”, jfr dommens avsnitt (7). Sønnen ble også sparket, men ”langt sjeldnere”. I samme periode og frem til april 2010 forelå også psykiske krenkelsener. Den fysiske volden opphørte i 2001. Den ”verbalt aggressive og nedlatende behandlingen av sønnen” fortsatte imidlertid, slik at det ble ”etter mitt syn riktig å se dette som en del av ett samlet bilde”, jfr avsnitt (14).

Høyesterett bemerket avslutningsvis at når krenkelsene endrer karakter, som de hadde gjort her, kan det være ”uklart hvor lenge den fortsatte forbrytelsen kan anses videreført ved handlinger som ikke selv kunne føre til overtredelse av § 219”. Den konkrete saken aktualiserte ikke en nærmere drøftelse av spørsmålet, men uttalelsen indikerer at rettsstilstanden er uklar.

## **5 Flere fornærmede – ett straffbart forhold**

I flere tilfeller av vold mot nærstående er det mer enn én fornærmet. Det kan være at både mor og barn påføres vold eller at flere søsken utsettes for vold av en eller begge foreldrene. Spørsmålet her blir om overtredelsene skal vurderes som ett straffbart forhold eller som flere separate krenkelsener.

Ørnulf Øyen har i artikkelen ”Fortsatt forbrytelse”<sup>108</sup> uttalt at ved fysiske integritetskrenkelser ”kan det oppstilles en tilnærmet absolutt regel om at fortsatt forbrytelse ikke kan foreligge der de ulike fysiske integritetskrenkelsene rammer ulike personer”, jfr punkt 4.31, side 248. Han bemerker imidlertid at det kan foreligge ”flere parallelle fortsatte forbrytelser, en for hver krenket”.

Rt 2004 s. 595, se nærmere under punkt 6.1, er et eksempel på en slik parallell fortsatt forbrytelse i forhold til § 219. Tidsrommet for volden var noe ulik for stesønnen og de to sønnene. Det ble imidlertid lagt til grunn at de to sønnene hadde blitt utsatt for ”tilsvarende behandling” som stesønnen, og under straffutmålingen ble både tidsrommet og handlingene vurdert under ett, jfr avsnitt (7) og (11).

Øyen mener utgangspunktet er mer uklart i forhold til psykiske integritetskrenkelser og fredskrenkelser.

Rt 1992 s. 445 kan illustrere dette. Dommen gjaldt overtredelser av strl § 390a, krenkelse av en annens fred. Kun 6 av de 150-170 krenkelsene var individualisert med angivelse av tid, sted og fornærmede. Spørsmålet var om de uspesifiserte krenkelsene kunne pådømmes. Ifølge Høyesterett er ”den alminnelige regel at det anses å foreligge ett straffbart forhold for hver enkelt fornærmet selv om krenkelsene er likeartet i karakter”, jfr side 446.

Det er imidlertid kanskje likevel ikke til ”hinder for at man etter omstendighetene kan anse også krenkelser mot flere fornærmede som et fortsatt straffbart forhold”.<sup>109</sup> Høyesterett fremhevet herunder at praktiske hensyn kan tale for et slikt unntak, men at disse må avveies mot hensynet til rettssikkerhet for tiltalte.

Påtalemyndigheten i saken hadde kjent til enkelthendelsene, med tidsangivelse, fornærmet og meldingens innhold. Høyesterett bemerket hertil at selv om en individualisering av alle forholdene ville blitt meget tidkrevende, kunne tiltalen inneholdt ”et overkommelig antall

---

<sup>108</sup> Jussens venner 2005

<sup>109</sup> side 446-447

av de groveste tilfellene”.<sup>110</sup> Ut fra de prinsipper strafferettspleien bygger på, kunne ikke Høyesterett akseptere at kun 6 av tilfellene var individualisert, jfr side 447. Konklusjonen ble at dommen ble stående kun for de 6 beskrevne forholdene.

I LA-2010-60398 var spørsmålet om krenkelser mot mor og sønn gjennom fire måneder skulle bedømmes som ett straffbart forhold. Tiltalen var utformet med en separat gjerningsbeskrivelse for hver av de fornærmede og det var anført at strl § 62 om konkurrens kom til anvendelse. Til dette bemerket lagmannsretten at det er ”noe uklart etter lovteksten om det er et krav at gjentatte handlinger skal være rettet mot én og samme person”. Forarbeidene indikerer imidlertid, ifølge lagmannsretten, at det vil være ”naturlig å vurdere tiltaltes forhold i saken her som ett sammensatt forhold – uten at det er avgjørende for domfellelse eller straffutmålingen i denne saken”<sup>111</sup>.

En senere avgjørelse, Rt 2011 s. 1403, representerer et unntak fra utgangspunktet om at det foreligger like mange straffbare forhold som fornærmede. Spørsmålet var om en fars voldshandlinger overfor mor og datter kunne behandles som ett straffbart forhold. Datteren hadde blitt eksponert for mishandling av moren, og selv blitt utsatt for vold av faren i morens nærvær.

Høyesterett viste først til utgangspunktet og uttalte at dette ”tvillaust” er lagt til grunn i rettspraksis for det store flertallet av lovbrudd. Imidlertid mente Høyesterett at dette ikke gjelder ”utan vidare for samansette handlingar som familievald”, jfr avsnitt (14).

Høyesterett bemerket til den konkrete saken: ”Dersom handlingane blir stykka opp i handlingar mot mor og mot barn” kan det innebære at ”noko av heilskapen i handlemåten går tapt”, jfr avsnitt (16). Det kreves imidlertid ”ein viss samanheng mellom krenkingane” for å

---

<sup>110</sup> side 447

<sup>111</sup> LA-2010-60398 under ”Skyldspørsmålet”

vurdere dem samlet.<sup>112</sup> Det forelå imidlertid her ”klart” en tilstrekkelig sammenheng i handlingene mot mor og datter<sup>113</sup>, som gjorde det naturlig å vurdere de som ett straffbart forhold.

I en nyere avgjørelse, LB-2011-100864, hadde en mann utøvd vold, fremsatt trusler og lignende krenkelser mot sin fraseparerte ektefelle og barn. Sentralt stod spørsmålet om det var naturlig å vurdere grunnlaget beskrevet i tiltalen som ett forhold. Lagmannsretten gjenga Høyesteretts uttalelser i Rt 2011 s. 1403 avsnitt (14), jfr overfor, og bemerket; ”det er videre med henvisning til Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) side 36, lagt til grunn at hensynet til kompleksiteten og helheten ved denne type vold er viktig ved avgjørelsen av om det foreligger ett eller flere forhold, jfr avsnitt 15 og 16 i avgjørelsen”.<sup>114</sup>

Lagmannsretten konkluderte med at det forelå ett forhold. Det ble særlig vist til utforming av grunnlaget, herunder at truslene som var rettet mot hans fraseparerte ektefelle, også omfattet barna, hvorav sønnen hadde vært tilstede ved minst ett tilfelle. Det fikk også betydning at volden ble utøvd i samme periode.

## **6 Avgrensningen til handlinger som ikke faller innunder strl § 219**

Tidligere ble straffelovens § 219 ofte anvendt i konkurrans med §§ 228, 229 og 232, slik at alle de straffbare elementer ved handlingen ble gjenstand for en rettslig vurdering.<sup>115</sup>

Utkastet til ny § 219 tok imidlertid opp i seg ”kompleksiteten og helheten ved mishandling av nærstående, slik at det ikke er like naturlig at den brukes i konkurrans med andre straf-

---

<sup>112</sup> avsnitt (17)

<sup>113</sup> avsnitt (18)

<sup>114</sup> Rt 2011 s. 1403

<sup>115</sup> jfr Ot.prp.nr.113 (2004-2005) side 41

febud, som bestemmelsene om legemskrenkelser, trusler, tvang og frihetsberøvelse”.<sup>116</sup> Departementet ønsket at den endrede § 219 skulle anvendes ”i stedet for de generelle bestemmelsene når vilkårene er oppfylt”, og dermed som utgangspunkt ikke lenger i konkurrans med disse.<sup>117</sup>

Departementet har lagt til grunn at hvor man står overfor en ”enkelstående mindre alvorlig handling, er det mer nærliggende at den bedømmes etter de generelle reglene” i stedet for etter § 219, jfr Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) på side 41.

Høyesterett tok i Rt 2012 s. 835<sup>118</sup> stilling til om strl § 219 kunne anvendes på tre enkeltstående tilfeller av vold og trusler. Høyesterett mente at, på bakgrunn av uttalelsene om bestemmelsens kjerneområdet i Rt 2011 s. 34 avsnitt (21)<sup>119</sup>, var det ”på det rene at ikke ethvert tilfelle av voldsanvendelse og trusler mv mellom nærstående omfattes av § 219”.<sup>120</sup> Hvor krenkelsene anses som isolerte enkeltepisoder uten ”en slik kvalifisert karakter eller sammenheng at de gir grunnlag for frykt hos fornærmede for et slikt handlingsmønster som ligger i kjerneområdet for bestemmelsen, er det de ordinære straffebestemmelser om legemskrenkelser mv. som får anvendelse”, jfr avsnitt (16).

## **6.1 Særlig om forholdet til strl § 228**

Overtredelse av strl § 228 første ledd foreligger når noen ”øver Vold” eller ”paa anden Maade” fornærmer en annen ”paa Legeme”.

---

<sup>116</sup> videre side 41

<sup>117</sup> side 41

<sup>118</sup> se også punkt 2.3.2

<sup>119</sup> se punkt 2.3.2

<sup>120</sup> avsnitt (16)

”Enhver kraftanvendelse” rammes av voldsbegrepet i § 228, og det er ikke krav til skade eller smerte hos fornærmede, jfr Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) side 31<sup>121</sup>. Det er imidlertid et krav om at legemet direkte rammes, med mindre legemskrenkelsen har hatt til følge en betydelig psykisk skade.<sup>122</sup>

I motsetning til § 219 dekker ikke strl § 228 i tilstrekkelig grad krenkelser av og skader på den psykiske integritet.<sup>123</sup> I praksis vil imidlertid § 228 være naturlig å anvende hvor det er utøvd legemskrenkelser som, på ett eller flere områder, ikke oppfyller kravene i § 219. Det vil særlig være aktuelt hvor det er tale om enkelthendelser og hvor det er gått lang tid mellom krenkelsene.

*Det skal videre ses nærmere på grensedragningen mellom §§ 228 og 219 i rettspraksis.*

I Rt 2004 s. 595<sup>124</sup> ble en mann domfelt for mishandling av to sønner og en stesønn. Han hadde lugget, kløpet, vridd ørene deres og gitt dem ”ris”. Krenkelsene ble, isolert sett, ikke ansett å gå utover de handlinger som omfattes av § 228 første ledd. I motsetning til de forhold som utgjør kjernen av det strl § 228 regulerer, var imidlertid krenkelsene utøvd jevnlig gjennom 13 år, og ble ansett å ha preget guttene gjennom oppveksten og i de senere årene. ”Samlet sett” utgjorde dette dermed alvorlige overgrep, regulert av § 219 første ledd.<sup>125</sup> Dommen illustrerer grensedragningen, men kan imidlertid anses å ha begrenset vekt som følge av at den ble avsagt før lovendringen i 2006.

---

<sup>121</sup> se også ”Skeie: Den norske strafferett bind II” s. 40

<sup>122</sup> Ot.prp.nr.113 (2004-2005) side 31 og 37.

<sup>123</sup> Ot.prp.nr.113 side 36

<sup>124</sup> Avsagt med dissens 3-2

<sup>125</sup> avsnitt (11)

I LG-2009-157194, avsagt med dissens 4-3 angående lovanvendelsen, omhandlet fysisk og psykisk vold gjennom rundt ett og et halvt år, av sin tidligere samboer.

Lagmannsretten fant bevist at mannen ved én anledning hadde tatt tak rundt fornærmedes hals og ført henne bortover gulvet mens han holdt grepet, og at han ved en senere anledning slo etter henne med flat hånd, og førte henne bortover gangen mens han holdt rundt halsen hennes. Utover disse to konkrete voldsepisoder var det imidlertid ikke ytterligere forhold som tilsa at tiltalte samlet sett hadde ”grovt eller gjentatt” mishandlet fornærmede. Øvrige forhold var, ifølge lagmannsretten, ikke angitt konkret nok. Flertallet mente dermed at det beviste forhold ble rammet av § 228 første ledd.

Mindretallet mente imidlertid at forholdet falt innunder § 219 første ledd; ”som tingretten finner mindretallet at tiltaltes handlinger i tiltaleperioden må ses i lys av det volds- og trusselfregime han etablerte under samlivet og som forsterket fornærmedes frykt og følelse av å være forfulgt av tiltalte under hans kontroll”.

I LG-2009-176868, ble forholdet regulert under § 228. En mann hadde ved ett tilfelle slått samboeren i hodet med knyttet hånd og ved en senere anledning slått henne med flat hånd i ansiktet, og deretter med knyttet hånd slik at hun begynte å blø neseblod. Flertallet mente den første hendelsen var ”en enkeltstående legemskrenkelse, som heller ikke kan karakteriseres som grov”. De ytterligere krenkelsene ble også ansett som enkeltstående episoder ”uten innslag av mishandling eller terrorisering av fornærmede over tid”. Flertallet bemerket til forholdet som sådan: ”En befinner seg slik sett klart utenfor kjerneområdet for det straffeloven § 219 er ment å skulle ramme”.

Det var straffeskjerpene at saken dreide seg om vold mot nærstående. Forholdet var imidlertid blitt 2 år gammelt, ”uten at dette kan bebreides tiltalte”. Selv om allmennpreventive hensyn ”veier regelmessig tungt i saker av denne art”, ble det ansett ubetenkelig å gjøre hele straffen, 45 dager, betinget.

LF-2010-32683, avsagt enstemmig, er et eksempel på at domstolen avgjorde saken etter § 219. En mor ble dømt for å ha kløpet sine to barn gjentatte ganger ved flere anledninger, og for å ha ”fiket til” det ene barnet. Begrunnelsen for at vilkåret ”gjentatt” i § 219 ble ansett



oppfylt var blant annet at klypingen ble betegnet som ”et fast handlingsmønster som har skapt betydelig frykt for nye hendelser hvilket styrker handlingens karakter av mishandling”.

Lagmannsretten bemerket også: ”Legemsfornærmelsene er i seg selv overtredelser av straffeloven § 228 første ledd, om enn i bestemmelsens nedre sjikt. Når de også rammes av straffeloven § 219 skyldes det at de er begått av en mor mot hennes barn innenfor husets fire vegger. Handlingene er skjedd en rekke ganger i forhold til begge fornærmede, og det straffbare forhold har pågått over noen tid”.

Begrunnelsen for at handlingene ble betegnet å være i det nedre sjiktet av § 219 var at det ikke forelå holdepunkter ”for å si at det var etablert noe hustyranni”, og heller ingen opplysninger som tilsa at det var etablert noe ”redselsregime” i familien.

## **6.2 Særlig om forholdet til § 227**

For at en trussel skal falle innunder § 227 er det et vilkår at handlingen det trues med ”kan” medføre mer enn seks måneders fengselsstraff, jfr § 227 første punkt. Med dette menes at så lenge strafferammen for handlingen er mer enn seks måneder, er trusselen straffbar. På bakgrunn av at § 233 har en strafferamme på åtte år vil dermed en drapstrussel oppfylle vilkåret i § 227, uavhengig av straffeutmålingen.

Trues det imidlertid med en handling som har en lavere strafferamme enn seks måneder er ikke trusselen straffbar. Før strafferammen i strl § 228 ble hevet fra 6 mnd til 1 år i 2010, medførte dette at en trussel om mindre legemsfornærmelser ikke var straffbar etter § 227.

Som tidligere gjennomgått omfatter § 219 også begrepet ”true”. Den forutsetter imidlertid ikke at handlingen det trues med kan medføre en angitt fengselsstraff. Det er dermed en lavere terskel for at trusler blir straffbare etter § 219. Bakgrunnen kan anses å være at trusler mellom nærstående er av en mer personlig karakter og at trusler som vurderes opp mot § 219 ofte utgjør en del av det regime rettspraksis betegner som særegent for vold i nære relasjoner.

Rt 2010 s. 129<sup>126</sup> kan illustrere at omfanget av truslene er relevant i vurderingen av om § 219 kommer til anvendelse i stedet for § 227. Ved straffvurderingen var blant annet de ”gjentatte truslene om å drepe fornærmede og hennes far i India” med på å understreke at fornærmede levde under et slikt regime som faller innunder § 219.

Rt 2012 s. 186 er et eksempel på at trusler vurderes som mer alvorlig opp mot § 219. Ett av momentene for at saken ble dømt etter § 219 annet ledd var at ”truslene, de krenkende ytringene og skadeverket får et annet alvor når de er del av det ”terrorregime” som den domfelte skapte for sin familie gjennom en årrekke”, jfr avsnitt (17).

I LB-2010-52606 gir lagmannsretten uttrykk for hva som kreves av truslenes art og omfang for at § 219 kommer til anvendelse. Saken omhandlet trusler overfor en tidligere samboer. Dommen ble riktignok avgjort etter § 227, men dette var på grunnlag av at det på domstidspunktet ikke forelå hjemmel for at også ”tidligere samboer” falt innunder personkretsen til § 219, jfr punkt 2.2.1.1. Dette var også begrunnelsen for at anken over lovanvendelsen ble forkastet av Høyesterett i Rt 2011 s. 469.

Lagmannsretten uttalte: ”Den samlede opptreden som retten med dette har funnet bevist, innebærer en drapstrussel som utvilsomt rammes av så vel de objektive som subjektive straffbarhetsvilkår etter straffeloven § 227 første straffalternativ”.

Det spesielle ved trusselen var ”dens konstante tilstedeværelse etter at kniven kom frem og ordene om å ta fornærmede og så seg selv”. Dette ga fornærmede grunn til å oppfatte truslene som ”meget alvorlige ut fra forhistorien”. Dette er typisk for vold i nære relasjoner; man ser enkeltstående handlinger i en sammenheng.

---

<sup>126</sup> Se også punkt 2.3 og 8.2.1.1

### 6.3 Foreldelse

En foreldet lovovertrødelse er ikke straffbar. Med dette menes at straffansvaret faller bort når det har gått noe tid, avhengig av hvilken lovbestemmelse som er overtrådt.

Bakgrunnen for foreldelsesreglene, sett fra et samfunnsperspektiv, er et avtakende behov for å straffe handlingen. Et ytterligere hensyn bak reglene er at det oppstår praktiske utfordringer dersom lovbrudd ikke blir straffeforfulgt innen en viss tid; ”fysiske bevis kan ha blitt borte eller ødelagt, og minnet til eventuelle vitner svekkes når tiden går”.<sup>127</sup>

Foreldelsesfristene er regulert i strl § 67, og varierer fra 2 til 25 år.

Strl § 228 har en foreldelsesfrist på mellom 2 og 10 år, avhengig av hvilket straffalternativ som er overtrådt. Den videre strafferammen i § 219 medfører en lenger foreldelsesfrist, mellom 5 og 10 år. Enkeltstående voldshandlinger overfor en nærstående som ikke oppfyller vilkårene i § 219 vil imidlertid kunne falle innunder § 228, og dermed ha en kortere foreldelsesfrist. For trusler etter § 227 er strafferammen 3 år etter første punkt og 6 år ved ”særdeles skjerpene omstendigheter”. I likhet med hva som gjelder for § 219 varierer foreldelsesfristen fra 5 til 10 år.

Kvinnevoldsutvalget har lagt til grunn at foreldelsesfristen ved vold i nære relasjoner bør være ”forholdvis lang”; det forekommer at kvinnen først noe tid etter opphøret av volden har samlet mot og krefter til å anmelde forholdet, og gjennomgå en belastende rettsprosess.<sup>128</sup>

Hovedregelen etter strl § 68 er at foreldelsesfristen starter å løpe fra den dagen det straffbare forholdet opphørte, jfr NOU 2003:31 punkt 9.3.3. For overtrødelse av strl §§ 227 og 228 medfører dette at foreldelsesfristen normalt utløses den dagen krenkelsen finner sted.<sup>129</sup>

---

<sup>127</sup> NOU 2003:31 punkt 9.3.3

<sup>128</sup> videre punkt 9.3.3

<sup>129</sup> videre punkt 9.3.3

Dersom det foreligger en fortsatt forbrytelse vil imidlertid foreldelsesfristen, uavhengig av hvilken bestemmelse som er overtrådt, først begynne å løpe når den siste handlingen avsluttes.<sup>130</sup>

Vold i nære relasjoner blir ofte ansett som fortsatt forbrytelse, se punkt 4. Dette medfører at vurderingen opp mot selve oppgjørstidspunktet kan bli særlig komplisert når forholdet er idømt etter § 219.

I Rt 2005 s. 938, avgjort etter § 219, fastslår Høyesterett i avsnitt (12) at dersom handlingene blir ansett som ett fortsatt forhold vil det ikke tillegges ”nevneverdig vekt” ved avgjørelsen av om forholdet er foreldet, at enkelte av voldsepisodene lå langt tilbake i tid. Fremstår imidlertid handlingene som enkeltstående, kan deler av volden anses foreldet.

Den tidligere omtalte Rt 2013 s. 329 viser hvilken betydning det har for foreldesspørsmålet om krenkelsene anses som ett fortsatt forhold; som følge av at Høyesterett vurderte alle krenkelsene, også de som isolert sett ikke oppfylte vilkårene i § 219, som ett sammenhengende ”regime”, var ikke forholdet foreldet.

Sondringen er vanskelig og det er i praksis ikke én konkret grense. Er volden utøvd gjennom en lengre periode, for eksempel i 15 år, vil antakelig forholdet kunne anses sammenhengende på tross av et større opphold.

Utøves imidlertid volden mer sporadisk, for eksempel 7 ganger i løpet av 7 års samliv, ”er sjansene større for at retten vurderer dette som enkeltstående handlinger”, jfr NOU 2003:31 punkt 9.3.3.

---

<sup>130</sup> videre 9.3.3

På den annen side legger kvinnevoldsutvalget videre til grunn at selv den sporadiske volden ”sees som en del av et voldelig mønster i et samliv”; volden vil prege samlivet og maktforholdene mellom partene også i periodene der det ikke utøves vold, noe som tilsier at også sporadisk utøvd vold mot kvinner bør anses som ett sammenhengende forhold.<sup>131</sup>

## **7 Rettens adgang til å omsubsumere til § 219 når tiltalen er tatt ut for §§228 eller 229**

I noen tilfeller finner retten det mer passende å subsumere et forhold under en eller flere andre straffebestemmelser enn hva som følger av tiltalen. Spørsmålet blir da om, og i så tilfelle, i hvilken grad retten har anledning til å omsubsumere forholdet.

*I det følgende skal det greies ut om den generelle adgangen retten har til å omsubsumere et straffbart forhold til en lovbestemmelse som ikke er anført i tiltalen. Herunder skal særlig forholdet mellom § 219 og §§ 228 og 229 vurderes nærmere.*

Ifølge strpl § 38 første ledd kan ikke retten ”gå utenfor det forhold tiltaltalen gjelder, men er ubundet av den nærmere beskrivelse med hensyn til tid, sted og andre omstendigheter”.

Hva som faller innunder ”samme forhold” er ikke regulert i loven eller forarbeidene.

Høyesterett har tolket betegnelsen slik: ”For at den faktiske handling i en ny forfølgning skal anses å være den samme som i en tidligere, må den inngå i samme begivenhet, knytte seg til samme tidspunkt i hendelsesforløpet og bestå av de samme eller vesentlig de samme faktiske omstendighet”, jfr Rt 2011 s. 172<sup>132</sup>.

”Med hensyn til det straffebud som skal anvendes på forholdet er retten ikke bundet av tiltalen eller de påstander som er fremsatt”, jfr § 38 annet ledd. Dette utgangspunkt er imid-

---

<sup>131</sup> NOU 2003:31 punkt 9.3.3.

<sup>132</sup> omhandlet §§ 228, 229 og 192

lertid begrenset ved at ”den eller de straffebestemmelser retten vil bygge på, må beskytte den samme interesse som den straffebestemmelse tiltalen gjelder”, jfr Hov Jo, ”Innføring i prosess 2”, s. 704.

Finner retten en mildere overtredelse bevist enn det tiltalebeslutningen er basert på, må den ”nærmest unntaksfritt vurdere om et annet straffebud kan anvendes”, jfr Matningsdal, Jus-sens venner side 121, henvist til i Rt 2012 s. 835 (21).

Når Høyesterett i Rt 2006 s. 279 skulle avgjøre om strl § 192 bokstav a og b gjelder ”samme forhold” var utgangspunktet å foreta ”en helthetsvurdering der det blant annet blir lagt vekt på om bestemmelsene verner de samme interessene, om overtredelsene er av samme karakter og graden av forskjeller i det faktum som er relevant”, jfr avsnitt (11)

Rt 2011 s. 172 gjaldt forholdet mellom strl § 192 og §§ 228 og 229.

Høyesterett uttalte: ”Selv om gjerningsbeskrivelsen i § 192 i betydelig grad skiller seg fra gjerningsbeskrivelsen i §§ 228 og 229, mener jeg at disse bestemmelsenes rettslige karakter ikke er vesensforskjellige”, jfr avsnitt (20). Dette ble begrunnet med at bestemmelsene ”rammer ulike former for fysiske angrep på person, og tar alle sikte på å beskytte den le-gemlige integritet”. Høyesterett konkluderte deretter med at så lenge domfellelsen gjelder ”samme faktiske handling” som angitt i tiltalen, var det ikke i strid med strpl § 38 å henføre forholdet under §§ 228 eller 229.

Strpl § 38 første ledd annet punkt begrenser adgangen for omsubsumering; ”bare når den finner særlig grunn til det, prøver retten om det foreligger omstendigheter som ville bringe forholdet inn under en strengere straffebestemmelse enn etter tiltalen”.

Ordlyden ”særlig grunn” indikerer en høy terskel. I NUT 1969:3 s. 162 begrunnes begrens-ningen med at påtalemyndigheten har anledning til å endre tiltalen slik at subsumsjonen blir strengere, jfr § 254 tredje ledd, noe som gjør det ”upraktisk at retten går ut over tiltaltebe-slutningen til skade for tiltalte”. Det er altså et utslag av straffeprosessens anklageprinsipp.

I likhet med § 192, som ble vurdert opp mot §§ 228 og 229 i Rt 2011 s. 172, skal også § 219 ramme ulike fysiske angrep og verne om den legemlige integritet. Dette kan tale for en adgang til omsubsumering til § 219 fra §§ 228 eller 229. Rettens plikt til at saken blir ”fullstendig opplyst”, jfr § 294 gir også støtte for dette.

På den annen side var det i Rt 2011 s. 172 tale om en omsubsumering til mildere straffebestemmelser. En omsubsumering til den strengere straffebestemmelsen i § 219 fra §§ 228 eller 229 vil derimot begrenses av § 38 første ledd, annet punkt.

Et annet moment som taler for strengere krav til omsubsumering i slike tilfeller er at § 38 suppleres av strpl § 364 tredje ledd. Av denne fremgår det at en part kan kreve at det ”stilles spørsmål om det er til stede omstendigheter som kan bringe forholdet inn under en annen straffebestemmelse enn tiltalen gjelder”. Denne gjelder både til gunst og til skade for tiltalte.<sup>133</sup>

Det må også bemerkes at bakgrunnen for å ha en egen straffebestemmelse for vold i nære relasjoner var at den ivaretar interesser, herunder en egen personkrets og særlige former for krenkelser, som de alternative straffebudene ikke dekker fullt ut.

Det kan ikke anses å foreligge rettspraksis som eksplisitt avgjør spørsmålet om adgangen for retten til å omsubsumere til § 219 fra §§ 228 eller 229. På bakgrunn av den forestående drøftelse kan det legges til grunn at terskelen er høy, men at det må foretas en konkret vurdering.

## **8 Straffutmålingen**

Straffutmålingen er en del av den avsluttende rettslige vurderingen i en straffesak. Rettsanvender har da avgjort skyldspørsmålet og skal på bakgrunn av dette fastsette en passende straff. Departementet fastslår at utgangspunktet ved straffastsettelsen er å ”gjenspeile den til enhver tid rådende oppfatning om hva som er riktig straff”, jfr Ot.prp.nr. 22 (2008-2009) punkt 6.3.4.3.

---

<sup>133</sup> Matningsdal, ”Jussens Venner 2002” s. 122

Straffutmålingen ved vold i nære relasjoner forutsetter at rettsanvender har vurdert flere elementer; arten av straffereaksjonen i den konkrete sak, strafferammene for den eller de aktuelle bestemmelser og hvilket straffenivå som er anvendt for lignende saker i tidligere rettspraksis.

*I de videre punktene ses det nærmere på disse elementene, særlig opp mot § 219. Deretter skal det redegjøres for betydningen av tidsforløpet i familievoldssaker.*

## **8.1 Straffereaksjon**

Omfanget og konsekvensene av vold i nære relasjoner tilsier at lovgivers intensjon var å legge til rette for at terskelen ikke skal settes høyt for å reagere med fengselsstraff når § 219 regulerer forholdet. Alternativene betinget fengsel og samfunnsstraff er imidlertid også aktuelle ved overtredelser av § 219.

Straffeloven § 28a angir anvendelsesområde for samfunnsstraff. Endringen av bestemmelsen 1. mars 2002, ”åpnet for et noe utvidet anvendelsesområde for samfunnsstraff i forhold til den tidligere reaksjonen samfunnstjeneste”, jfr Rt 2005 s. 938.

Dommen gjaldt en mann som hadde påført adoptivdatteren fysisk vold og psykisk overlast gjennom 12 år. Høyesterett bemerket: ”I den foreliggende sak er det tale om en grovere overtredelse av straffebestemmelsen, og det vil da, slik jeg ser det, bare helt unntaksvis kunne bli tale om en reaksjon i frihet”, jfr avsnitt (12). Overtredelsens alvorlige karakter, særlig at det var tale om langvarig og omfattende mishandling av barn, og hensynet bak § 219, medførte at Høyesterett konkluderte med ubetinget fengsel.<sup>134</sup>

---

<sup>134</sup> jfr avsnitt (12)



I Rt 2012 s. 1089<sup>135</sup> hadde en mann drapstruet sin fraseparerte ektefelle og deres barn ved 15 anledninger, og utøvd vold mot ett av barna. Spørsmålet var om mannen kunne idømmes samfunnsstraff. Høyesterett uttalte: ”Det klare utgangspunkt ved overtredelse av straffeloven § 219 første ledd av den alvorlighetsgrad det her er tale om, er at det skal idømmes ubetinget fengselsstraff”, jfr avsnitt (25). Etter Høyesteretts syn kunne samfunnsstraff bare idømmes ”dersom tungtveiende grunner tilsier det”<sup>136</sup>. Uttalelsen var eksplisitt rettet mot første ledd, noe som kan tilsi at overtredelse av annet ledd i hvert fall skal straffes med ubetinget fengsel. Samtidig gir Høyesterett med uttalelsen implisitt uttrykk for at det kan bli aktuelt med alternative straffereaksjoner.

Mindretallet i Rt 2012 s. 1089 mente at samfunnsstraff skulle anvendes. Herunder ble det vist til at uttalelsene i Rt 2005 s. 938 impliserte at det er en videre adgang til bruk av samfunnsstraff når man står overfor voldshandlinger av en mildere karakter. Videre mente de at tiltaltes risiko for tap av arbeid skulle få ”særlig tyngde” ved vurderingen, jfr avsnitt (41). Dette fant de støtte for i Rt 2011 s. 1744 avsnitt (27), hvor en opprettholdelse av arbeidsforholdet var en av flere sentrale momenter som førte til samfunnsstraff. Sistnevnte dom gjaldt imidlertid oppbevaring av 95 kg hasj, hvor andre hensyn gjør seg gjeldende.

Flertallet i Rt 2012 s. 1089 konkluderte, ”under sterk tvil”, med fengselsstraff. Fire måneder ble imidlertid gjort betinget på grunn av de vidtgående konsekvenser soning av lengre straff ville kunne medføre for domfelte, jfr avsnitt (31).

I Rt 2012 s. 1313<sup>137</sup> trakk Høyesterett en linje fra en manns mishandling av sin mor, til foreldres vold mot barn. Det skal generelt ”svært mye til” før det i slike tilfeller ikke reageres med ubetinget fengsel, jfr henvisning til Prop.97 L (2009-2010) i avsnitt (12). Høyesterett viste så til uttalelsene i Rt 2012 s. 1089 avsnitt (25), og bemerket at det klare utgangspunkt

---

<sup>135</sup> Avsagt med dissens 3-2

<sup>136</sup> avsnitt (25)

<sup>137</sup> nærmere om faktum under punkt 2.2.1.1

ved brudd på § 219 må være ubetinget fengselsstraff; ”samfunnsstraff kan bare vært aktuelt dersom tungtveiende grunner tilsier det”, jfr avsnitt (15). Høyesterett kunne ikke her se at domfeltes livssituasjon var av et slikt alvor at samfunnsstraff ble aktuelt.

I LF-2012-159338, avsagt enstemmig, ble det fastsatt samfunnsstraff i en familievoldssak. En kvinne hadde krenket sine tre barn gjennom flere år, herunder slått dem med fluesmekk, slik at barna levde med konstant frykt. Lagmannsretten fastslo at volden ”ligger i nedre anvendelsesområde for § 219 første ledd”. Begrunnelsen for å idømme samfunnsstraff var gjenforeningen av familien og ”betydelige endringer hos mor”. I denne situasjonen ble fengselsstraff ansett uheldig. Det var altså tungtveiende rehabiliteringshensyn som ble utslagsgivende.

## **8.2 Strafferammen**

Med strafferammer menes den straffastsettelse som lovlig kan utmåles. Generelt baserer norsk rett seg på vide strafferammer, med ”stort rom for å ta hensyn til individuelle forskjeller mellom sakene”<sup>138</sup>.

*I det følgende greies det nærmere ut om lovendringene for strafferammene i § 219, fra 2006 og 2010. Herunder skal praksis illustrere om og, i så tilfelle, i hvilken grad de økte strafferammene har virket i tråd med lovgivers forutsetninger.*

### **8.2.1 Lovendringen i 2006**

I NOU 2003:31 punkt 9.5.5 foreslo kvinnevoldsutvalget å heve strafferammen for vold i nære relasjoner. Forslaget ble fulgt opp av departementet i Ot.prp.nr.113 (2004-2005) side 41. Den påfølgende lovendringen i 2006 medførte at maksimumsstraffen for overtredelse av § 219 første ledd ble hevet fra to til tre år. For overtredelse av annet annet ledd opprettholdt lovgiver maksimumsstraffen på seks år.

Lovendringen innebar ”en skjerpelse av straffenivået”, jfr Rt 2009 s. 1336<sup>139</sup> avsnitt (37).

---

<sup>138</sup> NOU 2003:31 punkt 9.5.5

### 8.2.1.1 Vurderingen ved straffutmålingen

Ved vold i nære relasjoner er det ”store individuelle forskjeller mellom sakene”, noe som utgjør ”et metodisk problem når man skal forsøke å sammenlikne straffutmålingen”, jfr NOU 2003:31 punkt 9.5.5. I den konkrete straffutmålingen ”vil intensiteten og varigheten av krenkelsene få betydning”.<sup>140</sup>

I Rt 2004 s. 844 fastslår Høyesterett at det først og fremst må være ”den generelle risikoen for langtidsvirkninger” som får betydning for straffenivået, slik at ”det sentrale er dermed ikke hva som blir lagt frem av opplysninger om skade i den konkrete sak”.<sup>141</sup>

Videre legges det til grunn at straffutmålingen skal avspeile den frykten for vold og annen krenkende adferd som fornærmede har levd under i lengre tid, ”og med den risikoen for skade på lang sikt som en slik livssituasjon innebærer”.<sup>142</sup>

I Rt 2010 s. 129 var en mann dømt for ulike former for mishandling av familien gjennom tre år. I henhold til utvidelsen av strafferammen i 2006 uttalte Høyesterett<sup>143</sup> at dette var ”et klart signal fra lovgiver om et strengere straffenivå for denne type forbrytelser”, som ledd i et ”styrket vern mot vold og annen mishandling” overfor nærstående. På bakgrunn av at lovendringen innebar en klar målsetting om et skjerpet straffenivå ”finner jeg at dommer som vedrører straffeloven § 219, og som gjelder forhold fra tiden før 1. Januar 2006, bare kan ha begrenset veiledning ved straffutmålingen”, jfr avsnitt (15).

---

<sup>139</sup> nærmere om dommen under punkt 2.2.3

<sup>140</sup> Ot.prp.nr.113 (2004-2005) side 46

<sup>141</sup> avsnitt (17)

<sup>142</sup> dommens avsnitt (18)

<sup>143</sup> avsnitt (13)

Selve straffutmålingen i familievoldssaker ”må nødvendigvis bero på en samlet vurdering hvor en rekke momenter kan trekkes inn”, herunder ”hvor lenge krenkelsene har funnet sted, karakteren av de krenkelsene som foreligger, hyppigheten, skadepotensialet og de konkrete skadevirkningene”, jfr avsnitt (18). Høyesterett uttalte videre; ”som førstvoterende uttrykte det i Rt-2004-844 må det utmåles en straff som avspeiler den utrygghet og frykt for vold og annen krenkende adferd som fornærmede har levd under i lengre tid, og med det skadepotensialet som er forbundet med dette”.<sup>144</sup>

Høyesterett gjengir uttalelsene fra Rt 2010 s. 129 avsnitt (18) gjennomgående i rettspraksis, blant annet i Rt 2012 s. 1089<sup>145</sup> og HR-2011-440-U. I sistnevnte avgjørelse understrekte ankeutvalget deretter at det av ”allmennpreventive grunner må reageres strengt mot overtredelse av straffeloven § 219”, jfr avsnitt (14).

Ved straffutmålingen i Rt 2011 s. 1412 avsnitt (32) la Høyesterett ”særlig vekt på” mishandlingens varighet, at den til dels var ganske alvorlig og at den dannet et mønster som utgjorde et regime ”preget av kontinuerlig utrygghet og frykt for vold”.

Høyesterett viste til departementets begrunnelse for at straffenivået for overtredelser av §219 bør ligge noe over straffenivået for sammenlignbare voldslovbrudd; overtredelser av § 219 har ofte foregått over lengre tid, ”det er en psykologisk binding mellom gjerningspersonen og offeret, samt at frykten for vold og følelsen av å leve i et trusselregime vil kunne oppleves som verre enn de enkelte voldshandlinger”.<sup>146</sup>

I Ot.prp.nr.22 (2008-2009) side 434 sies det at når barn eksponeres for vold i dets nære relasjon skal dette ”tillegges skjerpene vekt i straffutmålingen”. Dette er også gjennomgående lagt til grunn i rettspraksis, jfr blant annet Rt 2010 s. 949 avsnitt (12) hvor Høyesterett

---

<sup>144</sup> avsnitt (24)

<sup>145</sup> avsnitt (18)

<sup>146</sup> Prop. 97 L (2009-2010) side 31

la til grunn at mishandling i barnets nærvær vil være ”et skjerpende moment” ved straffutmålingen for volden av den handlingen direkte er rettet mot. I Rt 2010 s. 129 kom det inn som ”et tilleggsmoment” at mange av hendelsene av krenkende karakter hadde funnet sted i nærvær av datteren, jfr avsnitt (22).

### 8.2.2 Lovendringen i 2010

I forbindelse med utarbeidelsen av den nye straffeloven av 2005, jfr Ot.prp.nr.22 (2008-2009) punkt, legger departementet til grunn at straffutmålingen beror ”på en konkret vurdering, hvor både skjerpende og formildende omstendigheter må tas i betraktning”. Straffutmålingen skal ”gjenspeile den til enhver tid rådende oppfatning om hva som er riktig straff”.<sup>147</sup>

I forbindelse med utarbeidelsen foreslo departementet et skjerpet straffenivå, og la til grunn at dette gjaldt tilsvarende for straffutmålingen etter strl av 1902; ”departementet ønsker derfor at lovgiverens signaler om straffskjerping i forslaget her følges opp før straffeloven 2005 har trådt i kraft”, jfr side 178. Justiskomiteen sluttet seg til dette i Innst. O.nr. 73 (2008-2009).

Etter disse forslagene foreligger to storkammeravgjørelser i Høyesterett. I den første, Rt 2009 s. 1412, var spørsmålet om uttalelsene i de omtalte forarbeidene ”skal tillegges betydning for straffbare handlinger begått før denne loven ble vedtatt”, jfr avsnitt (23).

Høyesterett gjennomgikk tilbakevirkningsforbudet, inntatt i Grunnlovens § 97 og EMK art. 7<sup>148</sup> og bemerket: ”Utviklingen mot et strengere straffenivå på de aktuelle rettsfeltene bør forsterkes for handlinger som skal avgjøres etter straffeloven av 1902, men som er begått etter at 2009-loven ble vedtatt”. Høyesterett fastslo med dette at de angitte straffenivåene i Ot.prp.nr.22 ikke kunne gis full anvendelse for strl av 1902. Samme standpunkt ble lagt til

---

<sup>147</sup> proposisjonens punkt 2

<sup>148</sup> Inntatt i mnskrl av 21. mai nr. 30 1999, se også punkt 8.2.3.1

grunn i Rt 2009 s. 1423. Dette medfører at det er først ved ikrafttreden av strl av 2005 de omtalte motivene kan gis full effekt.<sup>149</sup>

Etter disse avgjørelsene ble det fremsatt forslag til høyere normalstraffnivåer som uttrykkelig skulle gjelde straffeloven av 1902. Forslaget ble umiddelbart ikraftsatt den 25. juni 2010, nr. 46. Maksimalstraffen for overtredelse av strl § 219 første ledd ble hevet fra 3 til 4 år. For overtredelse av annet ledd ble strafferammen på 6 år opprettholdt.

#### 8.2.2.1 Vurderingen ved straffutmålingen

Flere saker i Høyesteretts nyere praksis strekker seg gjennom flere lovendringer. Dette resulterer i at straffutmålingen settes noe lavere i disse tilfeller, sammenlignet med hvor straffutmålingen gjelder handlinger som fullt ut er begått etter både 2006 og 2010. Det er beskjedent med rettspraksis som omhandler kun familievold utøvd etter lovendringen i 2010.

LA-2013-10900, avsagt enstemmig, er et eksempel på en avgjørelse hvor volden delvis fant sted etter lovendringen i 2010. En mann ble idømt tre år og seks måneder fengsel etter § 219 første ledd for mishandling av ektefellen og sine fem mindreårige barn. Volden fant sted fra februar 2009 til 22. juni 2012.

Ved straffutmålingen uttaler lagmannsretten at arten av krenkelsene hovedsakelig var ”fysisk voldsutøvelse som må karakteriseres som graverende”, og bemerket i denne forbindelse at forholdet var ”nær grensen for anvendelse av annet ledd”. Rundt to år av mishandlingsperioden lå etter ikrafttredelsen av lovendringen i 2010; ”dette må få et betydelig utslag ved straffutmålingen”. For straffutmålingen som fant sted før denne lovendringen mente lagmannsretten det skulle tas hensyn til ”en gradvis straffskjerpelse, jr. RT-2009-1214 og RT-2010-1340”. Dommen kan anses å indikere en strengere straffutmåling.

---

<sup>149</sup> Justiskomiteens uttalelse om dommene i Innst. 314 L (2009-2010) punkt 1.1

### 8.2.3 Tidsforløpets betydning for den rettslige vurdering

Tidsforløpet fra en straffbar handling er begått til den kommer opp for domstolen varierer etter sakens art og omfang. Jo lenger tid saken tar, desto større blir belastningen for de involverte. Hensynet til fornærmede og en tilstrekkelig opplyst sak må veies opp mot hensynet til gjerningspersonen, som særlig gjør seg gjeldende i straffesaker<sup>150</sup>, og samfunnets behov for endelig oppgjør av saken. Hvor det er det offentlige som er skyld i at prosessen tar urimelig lang tid anses hensynet til gjerningspersonen å stå sterkere, sammenlignet med situasjonen hvor det er anmeldelse fra fornærmede som kommer inn sent.

*Først skal det redegjøres for hvordan tidsforløpet generelt sett vurderes i praksis, og hvilken betydning EMK art. 6 vil ha for vurderingen. Deretter skal det ses særlig hen til situasjonen ved overtredelse av § 219.*

#### 8.2.3.1 Generelt

I Rt 2001 s. 1335<sup>151</sup> på side 1336 sa Høyesteretts kjæremålsutvalg at det er ”sikker rettspraksis for at tidsforbruket kan få betydning for straffutmålingen”. Videre ble det lagt til grunn at det må foretas en helthetsvurdering hvor tidsforbruket ”må sees i sammenheng særlig med sakens art, sakens omfang, sakens kompleksitet, partenes forhold m.v.”<sup>152</sup>

Som følge av at EMK ”ved motstrid” skal gå foran” norsk lov<sup>153</sup>, kan den sette begrensninger for den rettslige prosessen i en straffesak. Et eksempel er EMK art. 6, som regulerer retten til en rettferdig rettergang. Ifølge artikkelens punkt 1 ”har enhver rett til en rettferdig og offentlig rettergang innen rimelig tid”.

---

<sup>150</sup> Favor defensionis-prinsippet; til fordel for forsvaret, for å opprette maktbalansen

<sup>151</sup> Dommen gjaldt grovt bedragere, men uttalelsene har generell betydning

<sup>152</sup> side 1336

<sup>153</sup> Menneskeretsloven § 3, jfr § 2.

I Rt 2001 s. 1335, jfr overfor, la Høyesteretts ankeutvalg til grunn at lagmannsrettens beslutning om å nekte anken fremmet ikke var forenlig med kravet i EMK art. 6 (1) om rettergang innen "rimelig tid". Lagmannsretten skulle ha vurdert sakens tidsforløp nærmere; det var gått fire og et halvt år fra byrettens dom til lagmannsrettens beslutning og saksbehandlingstiden i lagmannsretten var "uvanlig lang".<sup>154</sup>

Rt 2008 s. 1213 omhandlet også EMK art. 6. Saken gjaldt straffutmåling for forsikringsbedrageri. Ved tolkningen av "rimelig tid" forutsetter EMK's krav til fremdriften at den mistenkte kan regnes som "charged".<sup>155</sup> Etter en tolkning av ordlyden "charged" bemerket Høyesterett at det, i henhold til kravet til aktivitet etter at en mistenkt får status som charged, måtte tas et visst hensyn til sakens alder før den mistenkte fikk denne status. I tillegg måtte det ses hen til etterforskningen som var utført i denne forutgående perioden, jfr avsnitt (19).

At saken var komplisert tilsa at det måtte aksepteres noe lengre tidsforløp.<sup>156</sup> Inaktivitet på et enkeltstående trinn av saken kan imidlertid utgjøre brudd på EMK artikkel 6 nr. 1, ifølge EMDs praksis<sup>157</sup>. Tidsforløpet fra krenkelsen ble begått til saken kom opp for Høyesterett var mer enn seks og et halvt år. Selv om det kunne være tvil om sakens tidsforløp totalt sett var i strid med EMK art. 6 nr. 1 måtte det, etter "norsk straffutmålingstradisjon" og sikker rettspraksis, tillegges "betydelig vekt" i dette tilfelle, jfr avsnitt (22).

---

<sup>154</sup> side 1336 nederst

<sup>155</sup> dommens avsnitt (17)

<sup>156</sup> avsnitt (20)

<sup>157</sup> avsnitt (20)



### 8.2.3.2 Særlig sett hen til § 219

Hvor det foreligger vold i nære relasjoner har den fornærmede en følelsesmessig tilknytning til gjerningspersonen som gjør at det kan ta noe tid før den anmelder forholdet. Finner påtale sted uten at fornærmede ønsker dette kan prosessen bli utfordrende og langvarig. Disse elementer strl § 219.

*Det vil i det videre skilles mellom de tilfeller tidsforløpet er en følge av en sen inngitt anmeldelse, og de tilfeller hvor det er det offentlige, herunder politiet og domstolen, som er skyld i tidsforløpet.*

#### 8.2.3.2.1 Tidsforløpet fra opphør til anmeldelse

I Rt 2007 s. 1537 avviste Høyesterett forsvarerens påstand om at det ved straffutmålingen måtte tillegges vekt at fornærmedes anmeldelse av forholdet først fant sted elleve måneder etter mishandlingens opphør; ved vold i nære relasjoner ”er det ikke uvanlig at det kan gå noen tid før forholdet blir anmeldt”, jfr avsnitt (27).

I LA-2011-93567 var det gått over to år fra forholdets opphør til det ble avdekket. I likhet med Høyesterett i Rt 2007 s. 1537, bemerker lagmannsretten at det ikke er ”uvanlig ved vold i nære relasjoner, at det kan gå noen tid før forholdet blir anmeldt”<sup>158</sup>. Anmeldelse i den konkrete saken lå nær opphøret.

#### 8.2.3.2.2 Tidsforløpet etter anmeldelse

I Rt 2004 s. 844 var det gått mer enn tre år siden de straffbare forholdene ble avdekket, og siden den domfelte ble varetektsfengslet. Det var i tillegg gått nærmere ett år fra tiltale ble tatt ut, til dom i tingretten. Høyesterett mente at dette ”bør få en viss betydning”. Riktig fengselsstraff ville, ifølge Høyesterett, være to år og seks måneder, men som følge av tidsforløpet ble den nedsatt til to år og tre måneder, jfr avsnitt (19).

---

<sup>158</sup> under ”Straffespørsmålet”

I HR-2011-440-U ble domfeltes anke av LA-2010-60398<sup>159</sup> forkastet. Overtredelsen var av et slikt omfang og en slik varighet at Høyesteretts ankeutvalg fant det ”klart” at straffen på fem måneder, hvorav to ble gjort betinget, ikke var for streng.<sup>160</sup> Utvalget bemerket imidlertid at tiden fra de straffbare handlingene og iverksettelse av etterforskning til saken kom opp for lagmannsretten, rundt ett år og ni måneder, ikke skulle ha blitt trukket frem som begrunnelse for at deler av straffen ble gjort betinget; ”dette tidsforløpet er det i en sak som denne ingenting å si på”<sup>161</sup>.

LG-2012-826 illustrerer at EMK art. 6 også får betydning for straffutmålingen ved overtredelse av § 219. Når saken gikk for lagmannsretten var det gått rundt to og et halvt år siden forholdet ble anmeldt. At saken i tillegg hadde ligget ubehandlet hos politiet i ett år før tiltale ble tatt ut, var i seg selv en krenkelse av EMK art. 6, ifølge lagmannsretten, ”som medfører at det må gjøres en markert reduksjon i straffen”. På bakgrunn av disse momentene ble tre måneder av fengselsstraffen på seks månedene gjort betinget.

## **9 Avsluttende bemerkninger**

### **9.1 Ubetinget offentlig påtale – utilsiktede virkninger?**

Som tidligere anført i avhandlingen ønsker ikke alltid den fornærmede å straffeforfølge gjerningspersonen. Den kan hende at den vil fortsette samlivet eller at den føler seg presset til å bli i forholdet. En annen sak er at straffeforfølgning kan føre til at fornærmede opplever å få dårlig samvittighet overfor gjerningspersonen.

Hvor tiltale tas ut på tross av kvinnens ønske kan det bli vanskelig for henne å fortsette samlivet. I noen tilfeller kan det også medføre at kvinnen utsettes for ytterligere vold, jfr

---

<sup>159</sup> se punkt 5

<sup>160</sup> avsnitt (15)

<sup>161</sup> avsnitt (15)

NOU 2003:31 punkt 9.3.1. En tiltale kan medføre en betydelig økonomisk belastning for familien som sådan; eventuelt arbeid opphører i en periode og en eventuell rettssak medføre store påkostninger. Det kan i tillegg oppstå konflikter og splittelser i familien.

Disse elementene kan tale for at alternative reaksjoner til fengselsstraff bør anvendes hyppigere. Herunder kan kurs for gjerningspersonen som er særskilt rettet mot vold overfor nærstående være aktuelt, eventuelt familierådgivning, forutsatt at dette er vurdert tilstrekkelig opp mot den konkrete saken. På den annen side er den generelle hensikten med fengselsstraff, både fra et allment – og individualpreventivt perspektiv, å signalisere til samfunnet at lovovertrедelser er uakseptabelt. I tillegg er fengselsstraff den mest synlige sanksjoneringsformen, gjennom at gjerningspersonen fysisk fryses ut av samfunnet. Det kan dermed, fra et samfunnsperspektiv, anses særlig viktig å anvende fengselsstraff på alvorlige straffbare handlinger som vold overfor nærstående.

## **9.2 Det offentliges ansvar og domstolenes rolle**

Man ser en progressiv satsning på området vold i nære relasjoner. Undersøkelsene omtalt innledningsvis, og allmennpreventive-, individualpreventive- og økonomiske hensyn, tilsier likevel et økende behov for ytterligere og bedre ressurser.

Som følge av at vi er et flerkulturelt samfunn vil det være mange ulike syn på hva som er riktig barneoppdragelse, på forholdet mellom mann og kvinne og lignende. Dette tilsier at lovene og normene vi følger i Norge, i større grad bør være en del av integreringsprosessen. Dette fremhever jeg særlig fordi jeg har sett i rettspraksis at et ikke ubetydelig andel familievoldssaker gjelder gjerningspersoner og/eller fornærmede av utenlandsk opprinnelse.

Som uttrykt tidligere viser den omtalte rettspraksis en tendens mot et strengere straffenivå. På den annen side anses det fremdeles å ligge noe lavt, sett i forhold til konsekvensene vold i nære relasjoner har, både for enkeltpersoner og samfunnet som sådan. Lovendringen i 2010, særlig knyttet til økte strafferammer, vil antakelig gjenspeiles i større grad i rettspraksis med tiden.

Med de relativt ferske lovendringer ser man tendenser til en mer aktiv bruk av straffeloven § 219. At rettsanvenderne i praksis forholder seg til én bestemmelse når de står overfor vold i nære relasjoner vil kunne bidra til en mer effektiv og samsvarende prosess.

Selv etter at § 219 ble modernisert ved lovendringen i 2006, innehar den fremdeles vage begrep og formuleringer. Dette gjør det vanskelig å fastsette én generell retningslinje ved den rettslige vurderingen. Rettspraksis viser imidlertid at det enkelte forhold er særegent, og man vil ikke kunne foreta tilstrekkelige vurderinger gjennom henvisning til andre familievoldssaker. Dette taler for å gi rettsansvender en relativt vid adgang til å kunne foreta skjønsmessige helhetsvurderinger opp mot den konkrete sak.

## **10 Litteraturliste**

### **10.1 Lover**

- Kongeriget Norges Grundlov, Grunnloven – 17. mai 1814
- Almindelig borgerlig Straffelov 22. Mai 1902 nr. 10 (Straffeloven)
- Lov av 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven)
- Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (Menneskerettsloven)
- Den europeiske menneskerettighetskonvensjon, Roma 1950 (EMK)
- Lov 4. juli 1991 nr. 47 (Ekteskapsloven)

### **10.2 Forarbeider**

- NOU 2003:31
- NOU 2006:10
- Ot.prp.nr.79 (1988-1989)
- Ot.prp.nr. 113 (2004-2005)
- Ot.prp.nr. 22 (2008-2009)
- Ot.prp.nr.8 (1998-1999)
- Prop. 97 L (2009-2010)
- Prop. 105 L (2010-2011) (ref. Som Prop L 105 i avhandlingen)
- Innst. O.nr. 73 (2008-2009)
- Innst. 314 L (2009-2010)
- NUT 1969:3 s. 162

### **10.3 Rettspraksis**

#### **10.3.1 Høyesterett**

- Rt 1971 s. 882
- Rt 1973 s. 442
- Rt 1985 s. 696

- Rt 1989 s. 517
- Rt 1992 s. 445
- Rt 1922 s. 73
- Rt 1994 s. 203
- Rt 1994 s. 786
- Rt 1999 s. 240
- Rt 2001 s. 1335
- Rt 2001 s. 1671
- Rt 2002 s. 917
- Rt 2002 s. 927
- Rt 2002 s. 1717
- Rt 2003 s. 625
- Rt 2004 s. 595
- Rt 2004 s. 844
- Rt 2004 s. 1556
- Rt 2005 s. 938
- Rt 2005 s. 1567
- Rt 2006 s. 279
- Rt 2007 s. 1537
- Rt 2008 s. 118
- Rt 2008 s. 1213
- Rt 2009 s. 1336
- Rt 2009 s. 1412
- Rt 2009 s. 1423
- Rt 2010 s. 129
- Rt 2010 s. 949
- Rt 2010 s. 1243
- HR-2010-2103-U
- Rt 2011 s. 34
- Rt 2011 s. 172

- Rt 2011 s. 469
- Rt 2011 s. 1403
- Rt 2011 s. 1412
- Rt 2011 s. 1744
- HR-2011-440-U
- Rt 2012 s. 186
- Rt 2012 s. 833
- Rt 2012 s. 835
- Rt 2012 s. 1089
- Rt 2012 s. 1313
- Rt 2013 s. 329

### 10.3.2 Lagmannsretten

- LH-2004-80521
- LF-2008-12117
- LG-2009-176868
- LG-2009-157194
- LA-2010-60398
- LB-2010-52606
- LF-2010-32683
- LG-2010-40759
- LA-2011-93567
- LB-2010-163757
- LF-2012-159338
- LB-2010-182226-1
- LB-2011-100864
- LH-2012-118926
- LA-2013-10900

### 10.3.3 Tingretten

- TOSLO – 2002-8120

### 10.4 Rettslig teori

- Andenæs Johs, Norsk straffeprosess bind 1, Oslo, 3. Opplag 2005
- Bratholmen/Matningsdal (red.): Straffeloven med kommentarer (Oslo 1995)
- Skeie: ”Den norske strafferett” bind II, 2. Utgave, Oslo 1946
- Isdal Per - ”Meningen med vold”, Oslo 2000
- Røstad Helge, ”Innkast i straffefeltet: utvalgte emner i strafferett”, Oslo 1993
- Andenæs Johs ”Alminnelig strafferett”, Oslo, 5. Utgave 2004, 4. Opplag 2010 ved Matningsdal Magnus og Rieber-Mohn Georg Fredrik,
- Husabø Erling Johannes, ”Straffeansvarets periferi”, Bergen 1999
- Bratholmen/Matningsdal (red.): Straffeloven med kommentarer, Oslo 1995)
- Andenæs Johs, ”Norsk straffeprosess” bind I, Oslo, 3. Opplag 2005
- Robberstad Anne ”Mellom tvekamp og inkvisisjon: straffeprosessens grunnstruktur blyst ved fornærmedes stilling”, Oslo 1999
- Eckhoff Torstein 1916-1993, Helgesen Jan, 5. utgave, Oslo 2001
- Andenæs Johs ”Straffbar unnlattelse: et bidrag til strafferettsdogmatikken”, Oslo 1942
- Hov Jo, ”Innføring i prosess 2”, Oslo 2010

### 10.5 Artikler

Matningsdal, Magnus, Jussens venner – ”Forholdet mellom tiltalebeslutning og dom”, 2002

Øyen Ørnulf, Jussens venner – ”Fortsatt forbrytelse”, 2005

### 10.6 Andre kilder

- <http://www.regjeringen.no/upload/JD/Ingressbilder/Rapporter/voldmalingen2012.pdf>
- <http://www.regjeringen.no/nn/dep/jd/pressemeldingar/2012/vald-i-nare-relasjonar-kostar-samfunnet-.html?id=710409>



- [https://www.politi.no/vedlegg/lokale\\_vedlegg/kripos/Vedlegg\\_2009.pdf](https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/kripos/Vedlegg_2009.pdf)
- [https://www.politi.no/vedlegg/lokale\\_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg\\_2008.pdf](https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_2008.pdf)
- <http://www.tv2.no/nyheter/politisk/-enten-lyver-justisministeren-eller-saa-er-hun-feilinformert-3711287.html>
- Studie om barns opplevelser av vold i nære relasjoner av Mullender m.fl (2002)
- Forskning: Saunders, 1994B, Houskamp og Foy 1991 I:Giles-Sims 1998
- Robberstad Anne, Rapport: ”Kontradiksjon og verdighet” av 1. februar 2002